

בירורי הלכה וחקרי דינים שאלות מצויות ונושאים אקטואליים משולחן

מרכז ההוראה

יו"ל ע"י "מרכז ההוראה" שע"י אוצר הפוסקים

נוסד ע"י הרה"ח מו"ה רבי יעקב וויינרעב שליט"א

גיליון מיוחד לשאלות אקטואליות בהלכות שבת [2]

מרכז ההוראה | גיליון ח' | מרחשון תשע"ח

שער ההוראה

שיעור ופולפול בעומקה של דבר הלכה והוראה

הגאון רבי עזריאל אויערבך שליט"א

בענין רחיצת פירות בשבת

רחיצת פירות לתוספת נקיון או מחמת ריסוס שאין ניכר ע"ג הפרי

ב. והנה קודם שנדון בישוב הסתירה בין קילוף פירות להדחתן, נראה דיש לחלק בין סוגי הלכלוך שע"ג הפרי. דיעוי' בשו"ע (סי' שי"ט י') דיין או מים שהם צלולים מותר לסנן במשמרת. וכתב הרמ"א דאע"פ שיש בו קיסמין דקין, הואיל וראויין לשתות בלאו הכי שרי ע"כ. ומבואר דלכלוך מועט שאין בנ"א נמנעים מלשתות המשקה מחמתו, אין בו איסור בורר כיון דבאל"ה אפשר לשתותו. ולפ"ז נראה דאם הפרי נתלכלך מעט מפירורי מאכל שעל השולחן וסתם בנ"א אין נמנעים מלאוכלו מחמת זה, שרי להדחיו בשבת. וכן מבואר בקצוה"ש (סי' קכ"ה ס"ק ט"ז) ובשו"ת אג"מ (או"ח א' סי' קכ"ה) ובשו"ת שבה"ל (ח"א סי' נ"ב). וכ"ה הסכמת הפוסקים.

עוד נראה דבזמנינו שרגילים לשטוף הפירות (שאוכלים בקליפתן) מפני הריסוס שעליהם, אע"פ שרוב בנ"א מקפידים להדיחם תחילה, מ"מ כיון שאין הריסוס ניכר ע"ג הפרי לא שייך בזה מלאכת בורר, דהמלאכה היא רק באופן שניכר ב' מינים ומפריד מין אחד מחבירו, משא"כ בנד"ד דאין ניכר כלל ב' מינים, לא שייך בזה בורר. וכ"כ בשש"כ (פ"ג

ולפ"ז לכאורה גם רחיצת פירות הוי בגדר 'אי אפשר בענין אחר' דהא הלכלוך שעליהם מפריע אכילתם וא"כ לכאורה הו"ל להתיר רחיצת פירות כדין קילוף שומים ובצלים.

יש לדון אם מותר לרחוץ פירות בשבת להסיר הלכלוך מהם או דיש לאסור משום בורר הסרת הלכלוך הוי 'פסולת מתוך אוכל' או שמא דמי לקילוף פירות דקי"ל דשרי אם הוא 'אלתר'.

קילוף פירות בשבת

א. איתא בשו"ע (סי' שי"ט סעי' ח') אין שורין את הכרשינין, דהיינו שמציץ מים עליהם בכלי כדי להסיר הפסולת, ולא שפין אותן ביד כדי להסיר הפסולת דהוה לה כבורר. וכתב המ"ב (ס"ק כ"ט) דה"ה תפוחי אדמה וכל כי האי גוונא, לא יתן עליהם מים כדי להסיר האבק והעפר מעליהם עכ"ד. ולפ"ז נראה בפשוטו דאסור לשטוף פירות בשבת משום בורר. אמנם האחרונים נתקשו בדברי המ"ב, דהנה הרמ"א (סי' שכ"א סעי' י"ט) כתב דאסור לקלוף שומים ובצלים כשקולף להניח, אבל לאכול לאלתר שרי, ויעו"ש בביאה"ל (ד"ה לקלוף) שנתקשה דהא קילוף הפרי הוי 'פסולת מתוך אוכל' וקי"ל (סי' שי"ט ד') דפסולת מתוך אוכל אפילו לאלתר חייב, וכתב לבאר בשם המאמ"ר דכיון שאי אפשר בענין אחר ודרך אכילתו בכך, לא מיקרי פסולת מתוך אוכל שאינו אלא לאכול התוך ולכן אם עושהו לאלתר שרי, אבל להניח אסור דלא עדיף מאוכל מתוך פסולת ע"ש.

גליון זה יוצא לאור

לעילוי נשמת

האשה הצדקנית רבת הפעלים

לתורה ולתעודה מנשים באוהל תבורך

מרת **שיינדל וויינרעב** ע"ה

בת הרה"ח רבי משה וואלקאן זצ"ל

אמו של האי גברא רבא וקירא הנגיד הנעלה הנכבד הדגול והמרומם, נודע בשערים, מענקי מחוקקי עולם התורה וההוראה בדורינו, מופלא כמעשיו הכבירים לתורה ולתעודה, נאון הצדקה והחסד, חכם לב, ותיק וחסיד

הרב החסיד המפורא כש"ת

מוהר"ר **יעקב וויינרעב** שליט"א

מהולל מקים ומייסד "מרכז ההוראה"

זכות הרבים של המוני בית ישראל הנתנים יום יום ענה ותושיה הלכה והוראה כמורכו ההוראה תעמוד לנשמתה לדוליכה ולהושיבה תחת עין החיים להשביעה מטובך הצפון לצדיקים ונשמתה תהא צרורה בצנור החיים אמן.

שער ההוראה

הגאון רבי עזריאל אויערבך

ניקוי ורחיצת פירות בשבת

אוצר ההוראה

הגאון רבי שמאי קהת הכהן גראס

הטטנה בניילון וקלקר, שכר שבת והוצאות שבת וי"ט

הגאון רבי שמחה רבינוביץ

כללי אמירה לנכרי

פסקי הוראה

לעבור בסמוך למצלמות אבטחה

הגאון רבי בן ציון הכהן קוק

עוד בענין מצלמות אבטחה

הגאון רבי יוחם ארלנגר

שימוש מיחם חשמלי

הגאון רבי שאול יהודה פרידמן

הוראה לחיים

בהלכות הדלקת הנרות

הגאון רבי נפתלי שמואל סטוליק

מרכז ההוראה שע"י אוצר הפוסקים "בית וויינרעב" מוסדות סאוראן, בית המדרש היכל משה ע"ש הר"ר משה ב"ר יהודה בעער ז"ל כתובת: רחוב אביתר הכהן 8 ירושלים

הערה נ"ו) בשם אאמו"ר זצ"ל. וכ"כ בס' חוט שני (ח"ב פכ"ה סק"ו אות ה') בשם החזו"א. וע"ע כע"ז בשש"כ (שם סעי' כ"ב ובהערה נ"ח) בשם החזו"א דמותר לחטא פירות נקיים ע"י שריה בחומר מחטא ע"ש. וכ"ה נקיטת הפוסקים. ובכל אלו נראה פשוט דאין חילוק בין שריה במים להדחה תחת הברו, דאף דשריה במים היא דרך ברירה טפי (ע' להלן אות ג'), מ"מ כיון דבכה"ג לא חשבינן ליה כב' מינים וכדנתבאר, ממילא לא שייך בזה בורר כלל ודו"ק.

רחיצת פירות באופן שרוב בני"א אין אוכלים אותם בלא הדחה

ג. אמנם בנד"ד מיירי שהפרי נתלכלך בעפר וכדומה דבכה"ג ודאי מקפידים לשוטפו קודם אכילתו. והנה מדברי המ"ב משמע לאיסורא כדכתב לענין תפ"א שלא יתן עליהם מים להסיר האבק והעפר מעליהם, והשתא לכאורה צ"ע מ"ש מקילוף פירות דשרי משום דא"א בענין אחר. ויעו"ב באג"מ (שם) דמכח זה נקיט דדברי המ"ב מיירי רק באופן שאינו לאלתר אלא להניח, דבשטיפת תפ"א א"צ להם לאלתר, אבל אם הוא לאלתר נראה דשרי כדן קילוף פירות דשרי לאלתר ע"ש. ולדבריו נמצא דדין רחיצת פירות היא ממש כדן קילוף פירות דשרי לאלתר. ויעו"ע בקצוה"ש (סי' קכ"ה ס"ק ט"ו) שפירש דברי המ"ב באופן אחר, והוא דמיירי שרוחץ הפירות בתוך כלי עד שמציף עליהם המים ונמצא דהוי כשריית כרשינים דאסור משום בורר, אבל אם רק מדיח הפירות אין בזה איסור בורר דהוי כקילוף הפירות דשרי לאלתר ע"ש. אמנם רהיטת דברי המ"ב דלא חילק בזה משמע דלא כתרומתו, והיינו דבפשוטו מיירי בסתם רחיצה ולא בהדחה בתוך כלי, וכן בגוף הדבר משמע דהאיסור הוא אפילו לאלתר כיון דהוי פסולת מתוך אוכל דאסור אף לאלתר, והשתא צ"ע מ"ש מקילוף פירות דשרי.

ובביאור הדבר לכאורה צ"ל דההיתר של אי אפשר בענין אחר לא נאמר אלא בפסולת הבאה עם האוכל מתחילת גידולו כקליפת הפרי, ובכה"ג אמרינן דחשיב כמין אחד והסרת הקליפה היא דרך אכילת הפרי, אבל אם נדבק

על הפרי פסולת מבחוץ, נראה דהו"ל ב' מינים המעורבים זב"ז ולעולם הוי בורר ואין בו ההיתר של אי אפשר בענין אחר. ויעו"ב בס' דינים והנהגות (פי"ג ו') בשם החזו"א זצ"ל דאסור לרוחץ פירות בשבת בין בדרך שריה ובין בהדחה תחת הברו. ולהמבואר י"ל דזהו טעמו משום דבכה"ג אין ההיתר של א"א בענין אחר וכדנתבאר.

אמנם בדעת החולקים אפ"ל סברא לאידך גיסא דיש לחלק בין תפ"א שהאבק והעפר נדבק עליהם מבחוץ דרך גידולן וכל זמן שהלכוף עליהם עדיין לא הותקנו למאכל ופעולת ההסרה נחשבת כתיקון האוכל למאכל ושפיר יש כאן מלאכה, משא"כ בלכלוף שנדבק אח"כ בפרי, דהתם הוי תיקון אוכל בעלמא ולא נחשב כתיקון הפרי דהמצב המתוקן של הפרי לא נתבטל בכך שנפל לתוך עפר ולהכי שרי היכא דא"א בענין אחר. (והיא סברא הפוכה מהסברא דלעיל).

אם יש מקום להיתר רחיצת פירות לשימוש לאחר זמן

ד. נתבאר (אות ג') מדברי האג"מ בדעת המ"ב דמש"כ לאסור רחיצת תפ"א וכדומה, היינו דוקא לאח"ז אבל 'לאלתר' שרי כדן קילוף פירות. והנה יעו"ע באג"מ (שם) שדן לומר דאפילו לאח"ז יהיה מותר, ובאר זאת די"ל דמלאכת בורר היא דוקא באופן ששורה הפירות בתוך מים שזהו דרך ברירה, כהא דכרשינין המבואר בשו"ע שם. וכן מצינו בביצה (יד:) לענין בורר, 'מדיח ושולה' דהיינו ששורה קטניות או עדשים בכלי עם מים והפסולת צפה למעלה ע"ש. וכן המג"א (סק"ט) והח"א (כלל ט"ז ו') בהביאם דין הכרשינין כתבו האופן שלא יתן מאכל שמעורב בו פסולת תוך המים כדי שיפול הפסולת למטה או יצוף למעלה, ולא הוסיפו לומר דה"ה ברחיצת פירות דאסור (כדכתב המ"ב), והטעם י"ל משום דהוי דרך 'רחיצה' ולא דרך 'ברירה', וכהא דשרי לרוחץ כלים בשבת מהלכלוף שעליהם ולא אסרו משם בורר (עי' סי' שכ"ג סעי' ו') עכ"ד. ויעו"ש דכן נוטה דעתו להלכה אלא שסיים בצ"ע לדינא ע"ש. ולפי סברא זו נראה דההיתר הוא אף לאח"ז דהא בהדחת כלים שרי אפילו מערבית לשחרית (עי' במ"ב שם ס"ק כ"ז), והטעם משום

דאין זה שייך למלאכת בורר כלל וכמבואר באג"מ (שם). ויעו"ע בקצוה"ש (ח"ח סי' קמ"ו בד"ש סק"נ אות ט', ע' קט"ז) שגם דן בסברא זו דהוי ניקוי ולא ברירה כלל ע"ש. ויעו"ע למרן מו"ח הגרי"ש אלישיב זצ"ל בקובץ תשובות (ח"ה סי' ס"ד וס"ט) שנקט לדינא דבשטיפת פירות תחת הברו אין איסור בורר, דבורר הוי רק בשריה בכלי עם מים, וציון שם ששור"ר באג"מ (הנ"ל) שהתיר בכה"ג ע"ש. ולדבריו נראה דשרי אף לאח"ז כיון דאינו שייך למלאכת בורר כלל ודו"ק.

ובגוף החידוש דהוי רחיצה ולא בורר, יעו"ע בשש"כ (פ"ב הערה נ"ב) שכ"כ בשם מרן אאמו"ר זצ"ל דאפשר דניקוי דבר מן הלכלוף שעליו אינו נקרא בשם 'בורר' אלא 'ניקוי' ע"ש. וכה"ג דן בחו"ב (סי' י"ד ס"ק ט"ז) די"ל דרחיצת פירות אינה בשם 'בורר' אלא הוי כהדחת כלים דשרי ע"ב. אמנם יש להעיר דיש קצת חילוק בין הדחת כלים להדחת פירות, דבכלי הר"ז עומד להתלכלך מיד והשטיפה אינה עושה תיקון בכלי, משא"כ בשטיפת פירות דע"י השטיפה הוכשרו הפירות לאכילה, ומ"מ מצד עצם הדבר י"ל דהוי בגדר 'ניקוי' ולא בגדר 'בורר' ודו"ק.

ויעו"ע בשו"ת רב פעלים (או"ח סי' ט"ז) שדן לענין רחיצת פירות בשבת מחמת לכלוף שנפל עליהם, והאריך לדון אם יש 'מכה בפטיש' באוכלין ע"י הרחיצה שמכשירן לאכילה, וכתב די"ל דאינו שייך כלל למלאכת מכה בפטיש דהוא גמור מלאכה והכא אין התחלת מלאכה דנימא שהרחיצה היא גמור מלאכה ע"ש. ולדינא כתב להתירא עפ"מ"כ השו"ע (סי' שכ"ג ח') לענין כוס ששתה בו גוי יין דמותר להדיחו בשבת אפילו לסבורים דאסור להטביל כלי חרס של גוי בשבת, והטעם משום דגוף הכלי הוא היתר אלא שהיין אוסרו וכשמסירו אינו מתקנו אלא כמסיר ממנו גרף של רעי, כמבואר בט"ז (סק"ז) ובמג"א (סק"ק י"ד). ולפ"ז כתב דה"ה הכא ע"י הדחת הפירות אין נעשה תיקון בפרי אלא רק כמסיר גרף של רעי מעליו ומותר. וכתב עוד דה"ה לענין גבינה שנגעה בבשר (בצונן) דבעי הדחה, דשרי להדיחו בשבת מאותו טעם. ועע"ש משכ"ב.

הביא משמיה דהגרי"ש א"ב בס' איל משולש (פט"ו הערה י') דלכתחילה צריך לשתוף הפירות בער"ש ואם לא שטפו בער"ש שרי לרוחץ בשבת תחת הברו. ומשמע מכל זה דחשש לכתחילה לבורר. ודנתי בזה לפני מו"ר הגר"ע אויערבאך שליט"א, ואמר לי שבאמת הוא שמע בעצמו מחמיו הגרי"ש א"ב זצ"ל כששאלו הגר"ח קניבסקי שליט"א מ"ט אין איסור בורר בשטיפת כלים, והשיבו דבורר הוי רק כששורה במים כדמצינו בגמ' בשורה כרשינין אבל ברחיצה - תחת ברו מים - אינו שייך למלאכת בורר עכ"ד. וסיים מו"ר שליט"א א דיתכן שבמשך השנים הורה אחרת ממש"כ בתשו' וכמש"כ כמה ממחברי זמנינו דהצריך לכתחילה שיטטפו הפירות מער"ש, או דהתיר בשבת רק כדן קילוף פירות שהוא לאלתר צ"ע.

א.ה. וכו' בס' חוט שני (ח"ב פכ"ה סק"ג עמוד ע')

1. א.ה. וכן משמע בשו"ת שבה"ל (ח"א סי' נ"ב) דפירש דברי המ"ב כפשוטן דאסור אפילו לאלתר ע"ש. וכ"כ בחו"ב (סי' י"ד ס"ק ט"ז) דמשמע מהמ"ב דאפילו לאלתר אסור ע"ש.

2. א.ה. וכו' בחוט שני (ח"ב פכ"ה סק"ו אות ג') משמיה דהחזו"א. ויעו"ע בס' איל משולש (בורר - פט"ו סעי' ג') והערה י"ג) שביד שמועה זו מפי השואל ע"ש.

3. א.ה. יעו"ב בס' הלכות שבת בשבת (ח"א פ"ט הערה 47, ע' תקס"ז) שכתב ששמע מהגרי"ש אלישיב זצ"ל שמותר להדיח פירות תחת הברו לאלתר ע"ש. והנה מדהתיר דוקא 'לאלתר' משמע דשייך בורר גם בשטיפה תחת הברו, אלא דהתיר כדן קילוף פירות דשרי לאלתר ולא לאח"ז. וכע"ז כתב בשו"ת אבני ישפה (ח"ד סי' נ"ג) והוא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דלכתחילה צריך לשתוף הפירות מער"ש ואם לא שטפו בער"ש מותר להדיחם בשבת תחת הברו. וכן

והנה מדלל נחית כלל לנידון של 'בורר' משמע דנקיט בפשיטות דלענין רחיצת פירות לא שייך בורר. ובפשוטו היה אפ"ל בכוונתו בתרתי. א) דדמי לקילוף פירות דכיון שא"א בדרך אחרת לא מיקרי פסולת מתוך אוכל ושרי עכ"פ לאלתר וכדלעיל. ב) דרחיצת פירות הוי בגדר 'נקיון' ולא בגדר 'בורר' וכדין הדחת כלים דשרי בשבת, ולפ"ז שרי אפילו לאח"ז. ונראה בפשוטו מדלל כתב שהוא דוקא לאלתר, משמע דס"ל דשרי אפילו לאח"ז, והיינו דהוי בגדר נקיון ולא בגדר בורר. ולפ"ז יש ראייה מדבריו דס"ל לדינא סברת ההיתר שכתבו האג"מ והקצוה"ש ועוד אחרונים דרחיצת פירות לא שייך למלאכת בורר כלל.

ביאור החילוק בין מלאכת 'בורר' לבין ניקוי האוכל דשרי

ה. ובאמת שמצינו כמה מקומות שהתירו הדחת מאכלים בשבת. א) יעו"י בראשונים (רמב"ן רשב"א ריטב"א ור"ן - שבת קי"ד ע"ב) שפירשו הא דהתירו קניבת ירק ביוה"כ מן המנחה ולמעלה, דהכוונה היא הדחת הירק. ומבואר דלא חששו בזה לבורר בהסרת הפסולת מהירק. ב) יעו"י בשו"ע (סי' שי"ח ד') דאסור להדיח מליח ישן ודג קוליים האספנין בשבת משום דהדחתן הוא גמר בישולן ע"ש. וכתב המ"ב (ס"ק ל"ז) דבצונן שרי להדיחן [ומקורו הוא מספר הפרדס כמבואר בב"י]. וחזינן דלא חששו בהדחת הדג לבורר אע"פ שמסיר המלח וכו' מעליו. ג) מבואר במ"ב (סי' שי"ח סק"י) דמותר להדיח בשר חי מן הדם שעליו ע"ש. ומבואר דלא חיישינן לבורר בהפרשת הדם מהבשר. ד) כע"ז מצינו בשו"ע (סי' שט"ז סעי' ט') דמותר להפלות ראשו ובגדיו מכנים (ע"ש הפרטים), אלא דאסור לעשותו לאור הנר כמב' בס' רע"ה (סעי' א'), ולכאורה אמאי לא חששו בזה לבורר, אלא מכל זה נראה בדבריים אלו חשיבא פעולתו פעולה של 'נקיון' ולא 'מלאכת בורר'. ומאידיך גיסא אי נימא דגם רחיצת הוי דרך ברירה, נצטרך ליישב כל המקומות שהתירו הדחה ולא חששו בהם לבורר ודו"ק.

ונראה דיש להטעים הדבר עפ"ד הבעה"מ (שבת ק"ו ע"א - דף ל"ז ע"ב מדפי הרי"ף) שבאר דאע"פ של"ט מלאכות שחייב עליהן, היינו במלאכה שצריכה לגופה, מ"מ במלאכת זורה ובורר חייב עליהן אע"פ שא"צ לגופן דוהי עיקר מלאכתן לדחות את המוץ והצרורות וכוה גופא חייבתו תורה ע"ש. ונראה דמתוך דבריו מתבאר דמהות מלאכת בורר היא בכך

שעסקו מוגדר כעסק בפסולת והסרתו, ולפ"ז י"ל דבנד"ד לא שייך כל זה דהכא יש להגדיר פעולתו כעוסק באוכל ולא בפסולת, והיינו שמנקה ומכשירו לאכילה.

אם יש חילוק בין פסולת הדבוקה בפרי לפסולת שאינה דבוקה בו

ו. יעו"י בשש"כ (פ"ג סעי' כ"ב והערה נ"ב) שכתב בשם מרן אאמו"ר זצ"ל דיש לחלק בין פסולת שדבוקה בפרי לפסולת שאינה דבוקה בו, דאם אינה דבוקה בו הר"ז אסור משום בורר אע"פ ששוטפם בברו (ולא בשריה במים), אולם אם הפסולת דבוקה בפרי, יש הבדל בין 'לאלתר' לבין 'לאחר זמן' דלאח"ז אסור אף ששוטפם בברו, אולם לאלתר מותר כדין קילוף פירות דשרי לאלתר ע"ש.

ובטעם הדבר לכאורה י"ל פ בתרתי. א) דבאופן שהפסולת דבוקה בפרי, דמי לקילוף פירות - דגם הקליפה דבוקה בפרי - ושרינן לאלתר (רמ"א סוסי' שכ"א). ב) דאם אינו דבוק בפרי, הוי דרך ברירה שמפריד ב' דברים זמ"ז, משא"כ אם הוא דבוק בפרי הוי דרך 'נקיון' ואינו שייך לבורר כלל. ונ"מ לענין הדחה לצורך אחר זמן, דלטעם הא' דהוא מדין קילוף פירות נראה דשרי רק לאלתר כדין קילוף פירות, אולם אי נימא דחשיב 'נקיון' נמצא דאינו שייך כלל למלאכת בורר וממילא שרי אף לאחר זמן.

ויעו"ש (הערה נ"ב) דמשמע דהוא מדין קילוף פירות ושרי דוקא לאלתר, אולם בסוף דבריו כתב ששמע עוד מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל דאינו בשם בורר אלא ניקוי ע"ש. ומשמע קצת דלא היה ברירא בידיה אי הוי נקיון בעלמא או דשייך נמי לאיסור 'בורר' ולכך הצריך עכ"פ לאלתר דלא גרע מקילוף פירות, אולם מדברי מרן מו"ח הגרי"ש אלישיב זצ"ל (אות ד') נראה דנקיט דשטיפה בברו אינו שייך לבורר כלל, ולדבריו שרי אפילו לאחר זמן. עוד נראה דלסברת הגרי"ש א' אין נ"מ בין פסולת דבוקה בפרי לפסולת שאינה דבוקה בו אלא בתרתייהו שרי להדיחם תחת הברו כיון דאינו דרך ברירה כלל אלא דרך ניקוי ודו"ק (אמנם יעו"ש בהערה בדעת הגרי"ש"א).

העולה מהדברים

- א. קילוף פירות בשבת, אם הוא לאלתר מותר, דכיון דאי אפשר בענין אחר הר"ז בגדר 'אוכל מתוך פסולת' ושרי לאלתר (אות א').
- ב. רחיצת פירות מחמת ריסוס וכדומה באופן שאינו ניכר ע"ג הפרי מותר בשבת. והטעם דמלאכת בורר הוי רק בב' מינים העומדין

לפנינו ומפרידם זה מזה, משא"כ הכא שלמראה העין אין כאן אלא מין אחד (אות ב').

ג. רחיצת פירות שיש בהם לכלוך מועט הניכר לעין, אם רוב בנ"א אין מקפידים לרוחצן קודם האכילה, מותר לרוחצן בשבת (אות ב'). אמנם מי שמקפיד בזה יש לו לחוש לבורר (עי' ביאה"ל סי' שי"ט סעי' י' ד"ה הואיל).

ד. שריית פירות במים להסיר הלכלוך מהם הר"ז אסור דהוי דרך ברירה (אות א'). ונראה דדוקא בלכלוך שמפריע לרוב בנ"א אבל בלכלוך מועט או בריסוס שאין ניכר ע"ג הפרי מותר אף בשריה במים, דאמנם כה"ג הוי דרך ברירה טפי, מ"מ היינו דוקא באופן ששייך מלאכת בורר ולא בלכלוך שאינו ניכר או שאינו מפריע לרוב בנ"א (אות ב').

ה. רחיצת פירות תחת הברו באופן שיש בהם לכלוך שמפריע לרוב בנ"א, רהיטת דברי המ"ב נראה לאיסורא אפילו לאלתר, וכן מביאים בשם החזו"א שאסר אף בדרך רחיצה בברו. וכן דעת השב"ח (אות ג'). אמנם דעת הרבה אחרונים דרחיצה בברו עדיף טפי דלא גרע מקילוף פירות ושרי לאלתר כקילוף פירות (קצוה"ש אג"מ ועוד אחרונים - אות ג'). וי"א דגם בשטיפה בברו אין להתיר לאלתר אלא"כ היתה הפסולת דבוקה בפרי וצריך שטיפה ממש תחת הברו כדי להסיר הלכלוך (עי' אות ו'). ויש מתירים ברחיצה בברו בכל גוונא וס"ל דעדיף מקילוף פירות כיון דהוי דרך נקיון ולא דרך ברירה ושרי אפילו לאחר זמן. (כ"ג דעת מו"ח הגרי"ש זצ"ל בתשו'. [ויעו"ע אות ד' בהערה בבירור שיטתו]. וכן משמע בשו"ת רב פעלים. וכן נוטה דעת מרן אאמו"ר זצ"ל - אות ד').

ו. לענין דינא נראה דלכתחילה יש לחוש לאיסור בורר גם בדרך רחיצה תחת הברו כרהיטת המ"ב וכדברי החזו"א. אמנם אם לא הדיחם מלפני השבת או שיש קושי בדבר, נראה דשפיר יש לסמוך על רוה"פ שמתירים לרוחץ בברו עכ"פ לאלתר כדין קילוף פירות. ויתכן עוד דאף למ"ב שאסר רחיצת תפוא"א וכדומה, הוא דוקא התם דמתחילתן גדלו עם העפר ועדיין לא הושלמה הכשרתן לאכילה ובכה"ג יש שם מלאכה ברחיצתן, דענין 'בורר' הוא תיקון המאכל ע"י הפרדת הפסולת מהאוכל, משא"כ בפרי שהיה נקי מתחילתו או שכבר הדיחוהו אלא שאח"כ נפל בעפר, י"ל דגם המ"ב מודה דאין כאן תיקון באוכל דנימא דאסור משום בורר, דהפרי לא ירד מתיקונו הראשון מחמת העפר שנפל עליו וצ"ע. (עי' אות ג').

ח) שנסתפק לענין רחיצת פירות דאפשר דאיסור שריית כרשינין הוא דוקא היכא דסגי להו בשריה וא"צ שטיפה ושפשוף ובכה"ג הוי בורר בהפרדת הלכלוך מהאוכל, אולם אם צריך לרוחצם ממש, אפשר דחשיב כקילוף פירות דשרי לאלתר. ומשמע שנוטה לסברא זו ע"ש. וצייין לדבריו בקצוה"ש (סי' קכ"ה ס"ק ט"ז) ע"ש.

ומתלכך שנית, אין כאן תיקון בכלי דעצם הכלי לא נעשה מתוקן ברחיצה זו דהא עוד מעט יתלכך שנית, משא"כ בשטיפת פירות שע"י הרחיצה נהיה הפרי מוכשר לאכילה ודו"ק.

5. א.ה. יעו"י בס' פקודת אלעזר (ח"ב בסופו - סי' שי"ט סעי'

אוצר ההוראה

תשובת מערכה ופסק הלכה בנושא העומד על הפרק

הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א

שאלות בהלכות שבת

הטמנה

שאלה:

נשאלתי, יש קופסאות מקלקר שמחזיר חום לכמה שעות, האם מותר לשים מער"ש קדירות רותחין שישמור את החום והאם מותר גם בשבת עצמה לקחת קדירות רותחין שעמדו על הגז ולולהניחם בתוך הקופסה הנ"ל כדי לשמור את החום, האם אין בעיה של הטמנה.

תשובה:

תשובה: מער"ש ודאי מותר ליתן לתוך הקופסא הנ"ל קדירות רותחים בכדי להחזיק החום כי הם כלי שאינו מוסיף חום אלא מחזיק חום ומותר להטמין מער"ש בקדירות רותחות לתוך דבר שרק מחזיק חום ואינו מוסיף חום [עי' או"ח סי' רנ"ז ס"א]

ונראה דאפילו בשבת מותר לשום קדירות רותחות לתוך כלי הנ"ל כדי להחזיק החום, דאע"ג דבשבת אסור להטמין אפילו בדבר שאינו מוסיף חום אלא מחזיק חום, מ"מ מותר, משום דהטמנה אסור רק אם הדבר שמטמין בו נוגע בכל צדדי הקדירה [עי' סי' רנ"ז סעיף ח'], ובני"ד שהכלי שמחזיק החום אינו נוגע בכל צדדי הקדירה לאו שם הטמנה הוי ומותר לכתחילה להטמין בו.

הטמנה

שאלה:

חלה שמונה תוך ניילון שהוציאו מהמקפיא ורוצה להחמומו בשבת לשים על סיר שעומד על האש אם יש לחוש להטמנה שהחלה מוטמן בתוך הניילון, ועומד על דבר המוסיף הבל.

תשובה:

נראה דאין חשש, דמה שהחלה הוא תוך הניילון אין המטרה כדי שהניילון יוסיף חום או יחזיק חום, אלא המטרה היא כדי שלא יתלכלך החלה, או כדי שלא יקבל זיעה מהסיר הבשרי וכדומה. וכיון שהמטרה היא לא בשביל להחזיק או להוסיף חום, אין עליו שם הטמנה.

ולשיטת החזו"א דס"ל דהטמנה הוא רק כשמטמין כלי שיש בו אוכל בדבר המחזיק או מוסיף חום, אבל אם מטמין אוכל לתוך כלי שמחזיק חום אין עליו שם הטמנה א"כ בני"ד בלא"ה ניחא דהרי מטמין החלה בתוך הניילון.

שכר שבת ויו"ט

שאלה:

א) שאלה: מי ששכר שמרטף לשמור התינוק לשבת, וכדי שלא יהי' שאלה של שכר שבת, התנה שתבוא חצי שעה לפני שבת, כדי שיהא השכר של שבת בהבלעה.

תשובה:

והנה השמרטף לא היתה יכולה לבוא לפני שבת. היא בקשה מאחותה שתבוא לפני שבת חצי שעה והשמרטף באה רק לשבת. האם יש חשש של שכר שבת, שהרי שמרה רק בשבת.

תשובה: נראה דאין חשש, דהרי שכרה הבעה"ב שתשמור מחצי שעה לפני שבת והשמרטף סדרה שאחותה תבוא מקומה והבעה"ב משלם להשמרטף בהבלעה לימי החול, א"כ זה נקרא שקיבל שכר שבת בהבלעה, ויכולה ג"כ לשלם ממה שקבלה לאחותה ששמרה חצי שעה ואפ"ה נקרא שהשמרטף מקבלת שכרה בהבלעה, כיון שעלי' ה' העול לסדר שאחותה תשמור מער"ש חצי שעה ודו"ק.

ב) עי' בסי' במ"ב סי' ש"ו ס"ק כ"ד בשם השע"ת שם אם שוכר לשבת שלא יהא חשש של שכר שבת לא יקציב בתחילה הסכום ומה שלוקח אח"כ יש לומר שהוא דרך מתנה ע"כ.

ונראה דמי ששכח וכן התנה בתחלה סכום קצוב, יש ג"כ עצה דבשעת התשלום יאמר לו היות דיש איסור ליתן שכר שבת לכן אני לא נותן לך בתורת תשלום דהיינו שאני חייב ליתן לך וממון זה הוא לתשלום שאם אני לא אשלם תוכל לתבוע אותי, אלא אני נותן לך בתורת מתנה, דהיינו שאין לך תביעה עלי אם אני איני משלם לך כמו דא"א לתבוע מחבירו אם אם הבטיח ליתן לו מתנה, ודו"ק.

הוצאות שבת ויו"ט

שאלה:

נשאלתי מי שרוצה ליקח מאכל לשבת או ליו"ט וא"א לקנות כמות קטנה אלא כמות גדולה וכיון שאין בביתו ריבוי אנשים בודאי יישאר מהמאכל, האם יש לקנות המאכל הגם שיוודע שישאר לאחר שבת ולא יה' מה לעשות עם הנשאר.

תשובה:

נראה ר"מ מגמרא דיש חיוב לקנות כמות גדולה הגם שיוודע שישאר חלק מזה דעי' במס' שבת קי"ט ע"ב על ר' אבהו שבכל מו"ש שחטו בשבילו עגל חשוב ואכל מזה במו"ש רק את הכליות אמר לי' בריה למה אתה צריך לשחוט עגל שלימה בשביל לאכול רק הכליות ולהפסיד את שאר הבשר, תשאר הכליות מער"ש למו"ש ועשה כן ובא אריה ואכל להעגל. ועיי"ש במהרש"א שפי' הגם אשר די לו לאכול הכוליא שנשאר מער"ש מ"מ אין זה כבוד סעודת מלוה מלכה לאכול ממה שנותר מער"ש.

אלא בעי לעשות סעודה מיוחד בשביל סעודת מלוה מלכה עיי"ש הגם שהשאר ה' נפסד כמו שאמר לי' בנו למאי לך לאפסודי כולי האי א"כ כ"ש לסעודת שבת ודאי יקנה המאכל לכבוד שבת הגם שישאר לאחר שבת. ומה"ט נראה ג"כ דאע"ג דסגי לי' ולב"ב חלות קטנות, יקנה חלות גדולות שזה לכבוד שבת לבצוע על חלות גדולות הגם שישאר למו"ש.

דיני אמירה לנכרי [א]

פתיחה

- א. מורגל בפי הבריות לומר איסור 'אמירה לנכרי', ואינו מדויק, כי **האיסור כולל גם מלאכה שעושה הנכרי מדעת עצמו** לצורך היהודי, אפילו בלי אמירה וציווי כלל. ונלמד מדכתיב "כל מלאכה לא יעשה בהם" [שמות י"ב ט"ו] לא תעשה אתה ולא יעשה העכו"ם מלאכתך [ב"י סוסי" רמ"ד בשם סמ"ג ומובא גם ברש"י עה"ת שם], ולדעת הרמב"ם [פ"ו משבת ה"א] הטעם "כדי שלא תהא שבת קלה ויבוא לעשות בעצמו".
- ב. אמנם נוסף עוד איסור 'אמירה לנכרי' מטעם 'ממצוא חפצך **ודבר דבר**' [רש"י ע"ז ט"ו], ולכן אפילו אומר לו בשבת לעשות אחר השבת אסור, ורק ברמז שלא בלשון ציווי מותר.
- ג. אפילו **לנכרי קטן** אסורה מלאכתו והאמירה לו [פמ"ג מ"ז רס"ג].
- ד. **רואה היהודי את הגוי עושה מלאכה בשבילו חייב למחות בו**, ואם אחר שמוחה בו כמה פעמים אינו שומע בקולו, חייב לגרשו מביתו [משנ"ב רע"ו י"א].
- ה. ואסור לתת שום מלאכה לנכרי מלפני שבת [ואפי' בתחילת השבוע] על מנת שישלים מלאכתו עד לאחר השבת כשיודע בוודאי שאין באפשרותו לגמור המלאכה אלא א"כ יעבוד גם בשבת ואפילו עושה בבית הנכרי בקבלנות [ש"ז ג'].
- ו. וכן אסור ליתן לו כסף מלפני שבת לקנות בעבורו חפץ כשיודע שאין באפשרותו לקנות אלא בשבת, אבל אם אומר קנה לעצמך ולאחר שבת אקנה ממך מותר, ואפילו מלווה לו כסף לצורך כך [משנ"ב שם].
- ז. אף שהתירו בכמה אופנים אמירה לנכרי ומלאכת הנכרי, **לכתחילה יש להשתדל להכין מערב שבת שלא יצטרך להגיע לזה**, [שועה"ר ש"ג קונט"א סק"א].
- ח. פעמים שיש לימנע מלהתיר אמירה לנכרי [אף שעפ"י הדין יש היתר] "מפני עמי הארץ שלא יתרגלו באמירה לנכרי וידמו דבר לדבר ויקילו יותר" [לשון שועה"ר רע"ו ט' עפ"י המ"א בשם רדב"ז].
- ט. וכן היו חסידים ואנשי מעשה מחמירים לעצמם אפילו במקום שיש היתר [וכמעשה בגמ' שבת קכ"א: ביוסף בן סימאי שנפלה דליקה בחצירו וכו', ובמהרש"א שם "אפשר שגם הוא ידע דליקא איסורא, כדמסיק, אלא משום כבוד שבת החמיר על עצמו" וכו', וכן בגמ' שבת ק"נ: בחסיד אחד שנפרצה בשדהו וכו' [ועפ"י הט"ז ס"י ש"ז סק"ז] שהחמיר על עצמו מחמת 'אמירה לנכרי' וזכה לעשירות], וכן בשו"ת מן השמים סי' ד'.
- י. ובענין מי שיש לו עסקים בשותפות עם נכרים, לא עסקנו בכך בקונטרס זה, והענין מסועף ומורכב, ויש לעשות ע"פ הוראת חכם.

- לומר לנכרי להתקשר לנכרי אחר או לצוותו לנסוע לביה"ח ולחזור ע"מ להודיע מצב החולה לאדם אשר ההמתנה עד למוצ"ש בידיעת המצב מזקת לבריאותו.
- אועקת בית או רכב שהתחילה לפעול ומפריעה למנוחות זקנים, חולים ויולדות מותר לומר לנכרי לכבותו.
- חולה ששוחרר מטיפול רפואי והוא חלוש ומפונק, ובביתו יקל לו מאוד מותר לחזור לביתו ע"י נהג נכרי.
- וכן אדם הנקלע לבית חולים, או נקלע למצב של חולשה בדרך רגלי לשבת אע"פ שאינו במצב של סכנה, אלא במצב של חולי שאין בו סכנה [בגדר חלה כל גופו או נפל למשכב] מחמת חוסר אוכל או שתיה וכדו', רשאי לנסוע עם נהג נכרי למקום שיקל עליו.
- **לצרכי תינוק וילד עד גיל 9 [מנח"י] שצריך הרבה לאותו דבר [משנ"ב רע"ו ו']**.
- חימום תבשילים ומים וכו' לצורך אכילתו של התינוק.
- הדלקת אור לצורך הטיפול בתינוק או שפוחד להיות בחושך. [כה"ח רע"ו י"ד]
- במקום צינה גדולה בחורף או חום גדול בקיץ, שדינו כחולי.
- להפעיל מזגן כשהחום גדול ומעיק מאוד.
- להפעיל חימום כשהצינה גדולה.
- לכבות מזגן כשהצינה יכולה לצנן בני אדם.
- **במקום הזיקא דרבים [ש"ח י"ח, של"ד כ"ז]**
- הזמנת שוטר נכרי [על ידי נכרי] לצורך תפיסת גנב [אף שאין בו שום חשש סכנת חיים], ואף שרושם פרטיו של הגנב וכו'.
- חוטי חשמל קרועים, בורות ניקוז שנפגעו ושאר מפגעים ציבוריים, מותר תיקונם ע"י נכרי.

- לחזק ברגים של משקפיים שנתרופפו או נפלו כשצריך להדקם בחזק, אסור ע"י נכרי, כיון שהוא מלאכה דאורייתא [ורק אם יגרם לו כאב ראש וכדו' בהעדר המשקפיים מותר, כדין מלאכה חולה].
- אסור לומר לנכרי להתקשר בטלפון לסימן מסויים ע"י הצלצולים, אלא כשצריך להרגיע בכך חולה אשר ההמתנה עד מוצ"ש בידיעה תזיק לבריאותו.
- אסור לומר לנכרי לחתוך גלילי שקיות ניילון ומפות ניילון להניחן על השולחן וכדו' דאיסורו מן התורה.
- **נתפרקה הסוכה בשבת ויו"ט אסור לתקנה ע"י נכרי**, ואם הסוכה קיימת אלא שנפסלה מן הדין מחלוקת אם המצווה משויא ליה לבניית אוהל ממש, או אהל ארעי.
- אסור לומר לנכרי לכתוב שום דבר, אא"כ עושה לצרכו גרידא.
- **ב. אמנם הותר הדבר:**
- **צורך חולה, אפילו או בו סכנה**, אם חלה כל גופו או נפל למשכב [אבל לא מיחוש בעלמא] ובכלל זה מעוברת או יולדת עד לשלושים יום ללידה שדינם כחולה.
- כל הטיפולים הרפואיים כזריקות, בדיקות דם, מדידת חום, לחץ דם, מריחת משחות וכו' וכו' מותרים ע"י נכרי [ואף שרושם כל דבר ושם החולה וכו'], ואף שהחולה מסייע בהעמדת גופו בתנוחה הרצויה.
- כל הענינים שיכולים לסייע לשיפור מצבו של החולה ישיב"ס ולחיוזק נפשו מותרים ע"י נכרי, כגון: שינוי תנוחת המיטה ע"י [- כפתור חשמלי] כיבוי והדלקת אור וכו'.
- להסיע חולה במעלית ע"י גוי לצורך סעודות או תפילות שבת ויו"ט אפשר להקל, דבדרך כלל יש בו סיוע ליתובי דעתיה וצרכי החולה הוא.

כלל א' מלאכות דאורייתא

- א. מלאכת נכרי עבור היהודי באיסור דאורייתא אסור אפילו לצורך מצוה דרבים ואפילו בהפסד גדול וצורך שבת וכו'.
- ב. כגון:
  - אסור להדליק אור [אלא אם כן יש חולה או ילד הצריכים לכך הרבה, וכדלהלן].
  - אסור לחבר זרם חשמלי, עקב כי יש מקרה או מקריא מלא באוכל העלול להתקלקל, [אלא אם כן יש חולה או תינוק הזקוקים לאוכל מיוחד, ויש קושי או בושא לאסכן מאכליהם אצל השכנים].
  - אסור לחבר זרם חשמל לפלסת שבת שעליה החמין ומים וכדו', [אלא אם כן יש חולה או תינוק הצריכים לאוכל זה].
  - כבה אור החשמל בבית הכנסת אין להתיר להדליקו אף שהוא מצווה דרבים וביטול תלמוד תורה [ובכמה קהילות ישראל היו מקילין בכך ובאסמכתא על דעת בעל העיטור] המובא בסי' רע"ו] שהתיר אפילו מלאכות דאורייתא לצורך מצווה דרבים וצורך גדול, ולכן נהגו להדליק גרות ע"י נכרי לתפילת נעילה דיוה"כ, ונחלקו גדולי הדורות אם להניח המנהג].
  - אסור לחמם מקוה ע"י נכרי [אא"כ ידוע שיטבלו שם על אף שהמים קרים ובימי החורף שעלולים לבא לידי צינה].
  - אסור לפרק ולהחזיר דלתות וחלונות, ברגים ומסמרים, וכל דבר שיש בו משום בונה וסותר.
  - ננעלה דלת בפני אנשים אסור לפותחה ע"י נכרי רק דרך קלקול [שבות דשבות] כשיש בזה צורך מצווה או צורך גדול או עונג שבת, ובמקום חשש סכנה מותר לפתוח כרגיל.

ניקוי שלג ברחובות, במקומות שיש חשש סכנת החלקה.

במקום צער בעלי חיים [ש"ה כ].

צרכי ריפוי מכות וחבלות שבה.

חליבתה [והחלב ילך לאיבוד], שבמניעת דבר זה נגרם צער לבהמה.

לילד אותה.

במקום שיכשלו רבים באיסור [משנ"ב רע"ו כ"ה].

תיקון חוט עירוב שנקרע.

הציל כתבי קודש [ס"ת תפילין, מזוזות וספרי קודש] מכיליון [של"ד י"ח].

כיבוי דליקה כשיש חשש של כיליון מזווה או ספרי קודש.

תיקון נזילת מים כשיש חשש של ביזיון ואיבוד כתבי קודש, ולא יספיקו להציל ע"י סילוק כתבי הקודש משם.

טלטול כתבי הקודש ברשוה"ר והעברתם מרשות לרשות כדי להצילם.

מפני כבוד הבריות, הדינו להציל אדם מביזיון של מיאוס הגוף [שי"ב, כ"ח ש"ב נ"ו, שם משמעון סימן ט"ז].

חיתוך נייר טואלט.

ניקוי בגד מצוואה או שאר לכלוך כבד שאדם מתבייש בו, ואין לו בגד להחליף.

סתימה בשירותים וריח רע נודף ממנו, או שאין שירותים אחר.

כבה האור באמצע מסיבה רבת משתתפים, ויש ביזיון וצער לבעלי המסיבה, מותר לומר לנכרי להדליק האור, משום כבוד הבריות.

כשהיה באפשרות ליהנות גם במצב קיים אלא שהנכרי משפר את המצב.

אור מועט בחדר שאפשר לקרוא שם, ורוצה להגביר את האור, מותר ע"י נכרי ברמז [ש"ו משנ"ב].

ועוד התיירו בנזק הבא פתאום בשבת והולך ומכלה את מזונו ורכושו, כי אדם בהול על מזונו, ואם לא נתיירו על ידי נכרי חיישיני שיבוא לעשות בעצמו.

דליקה ההולכת ומתפשטת.

פיצוץ בצנרת ומים רבים זורמים והולכים לאיבוד או שנשפכים על סחורה ומפסידים אותה.

נפרץ הרפת או הלול ובהמותיו תרנגוליו וכו' בורחים [משנ"ב בהקדמתו להל' שבת].

נסדקה חבית בעלת תכולה יקרה והנוזל נשפך והולך לאיבוד, [ש"ז י"ט]

כלל ב

מלאכות דרבנן [שבות דשבות]

התיירו באופנים דלהלן:

לצורך מצווה [ש"ע שכ"ה ותקפ"ו] ותבשילי שבת וכבוד אורחים בכלל צורך מצווה הוא.

במקום הפסד מרובה [בזמננו בדר"כ פחות מערך מאה ש"ח איננו בגדר הפסד מרובה].

צורך גדול [שוה"ע"ר ש"ז כ"ב].

שמצטער אע"פ שאינו בגדר חלה כל גופו ונפל למשכב [אבל לא במיחוש בעלמא]

חרקים המזיקים בעקיצתם, אפילו אין בו חשש סכנה מותר לומר לנכרי להרגם.

עכברים וכדו' בבית,

מותר לומר לנכרי לתפסס או להניח מצודה או רעל.

כלל ג

מלאכת כיבוי

כיון שמן התורה אין איסור כיבוי אלא אם כוונתו כדי לעשות פחם, אשר כידוע בזמננו אין זה מצוי כלל, נמצא שמלאכת כיבוי בזמננו אין איסורו אלא מדרבנן, כדין מלאכה שאין צריכה לגופה ודינה כשבות דשבות.

במצב של הפסד גדול מותר כיבוי תיאורה וכל מיני מכשירי חשמל לסוגיהן.

מצטער שקשה לו לישן מותר כיבוי האור ע"י נכרי [דרך רמז].

אמנם נורת פלורוסנט מהבהבת, אסור לומר לגוי להוציאה, כיון שאין זוה משום הפסד מרובה או צורך גדול.

טייפ שהתחיל לפעול בקול מותר לכבותה ע"י נכרי אמנם יש לציין כיון שיש המחמירים בה ובכל מלאכה שאינה צריכה לגופה כדין מלאכה דאורייתא, כיון שעיקרה אסורה מן התורה [רעק"א סי' י"ז], ועוד לנו דעת החזו"א שכל הבערה וכיבוי זרם חשמל אסור משום בונה וסותר דאורייתא, לכן אם כי ההלכה הרווחת כדעה הראשונה, אשרי המחמיר [במהר"ם שיק מכריע להתיר רק כשיש צורך גדול שהוא גם צורך מצווה, ולא במקום הפסד גרידא, אפי' בהפסד גדול].

כלל ד

הוצאה מרשות לרשות

בזמננו שכמעט ואין לנו רשות הרבים מן התורה דין ההוצאה מרשות לרשות ע"י נכרי דינה כדין 'שבות דשבות'.

מביאים ע"י נכרי מאכלי ותבשילי שבת מרשות לרשות והוי שבות דשבות לצורך מצווה [שכ"ה י'].

מותר להביא סידור חומש ספר תורה וכו' ע"י נכרי, שהיא צורך מצווה.

לשאת תינוק עם או בלי עגלתו ע"י נכרי מותר לצורך גדול, [ומנהג העולם להתירם בשופי ובאמתלא שהוא צורך התינוק ובריאותו לצאת לאויר, ויש המוחים על כך, ודברי המשנ"ב [דלהלן] מיירי כשהוא לצורך גדול ומובהק של התינוק או כשהמטפלת הנכריה עושה על דעת עצמה כי קשה לה להיות בבית עם התינוק כל הזמן].

אם התינוק כבר יודע ללכת ברגליו מותר בכל ענין [דחי נושא את עצמו והעגלה טפילה לו] [משנ"ב ש"ח קנ"ד].

כלל ה

אמירה לנכרי בבין השמשות

בבין השמשות התיירו גם מלאכות דאורייתא, ודווקא לצורך מצווה או הפסד מרובה או דבר שמטריד שלווה אפילו אינו צורך שבת. [ש"ע רס"א ושמ"ב].

שיעור בין השמשות עד י"ג דקות והצי אחר השקיעה.

מדינא מותר גם בבין השמשות דצאת השבת, אמנם כיון שאין אנו בקיאים בזמן דבין השמשות, דלכמה מן הפוסקים הוא זמן מועט קודם צאת המוכבים, יש להחמיר [משנ"ב ש"ב ב' א] אך מזמן

תוספת שבת ואילך [18]

דקות אחרי השקיעה] ודאי מותר.

שכחה להדליק נרות שבת וכבר שקעה החמה, מותר ע"י נכרי.

שכח להדליק נר יארציית החל בשבת, מותר ע"י נכרי.

שכח לסדר שעון השבת וטרוד מכך מותר ע"י נכרי.

הפעלת חימום מהיר.

כל מלאכות שהיה והטמנה, הפעלת פלטת שבת וכו'.

נסיעה ע"י נכרי לביתו כשנמצא במקום שאין לו שם עונג שבת או שטרוד מכך [ובלבד שלא יעבור תחום שבת מן התורה שהוא י"ב מיל [14 ק"מ].

השמדת מודעה המבוזה אדם.

כלל ו

אמירה לנכרי לעשות מלאכה דאורייתא כלאחר יד או ע"י גרמא

דינה כשבות דשבות כיון שלאחר יד [במרפק אחורי ידיו או ברגליו ובשיניו וכדו'] או דרך גרמא אין אסור מן התורה [משנ"ב ש"מ ג' בשם המג"א ועו"פ], ואף אם עשאה הנכרי שלא כלאחר יד, שהנכרי על דעת עצמו הוא עושה, ויש אוסרים כשעושהו שלא כלאחר יד, שמ"מ אסור לישראל להנות ממלאכה שעושה הגוי לצורך הישראל אפילו בלי אמירה [מנח"י].

הדלקה וכיבוי תאורה ומכשירי חשמל וכדו' במרפקו או באצילי ידיו [כשיש ההתירים ד'שבות דשבות].

ענפי אילן המאהילים על סוכתו, אומר לנכרי לקצצם בשינוי ולא בסכין המיוחד לכך.

וכמו"כ מותר מלאכות ע"י גרמא לצורך שבת או במקום הפסד.

לווסת טרמוסטט של מכשירי חשמל וסוגיהן כדי שיכבה הזרם או ידלק מוקדם או מאוחר יותר.

לשנות זמני שעון שבת כדי שידלק או יכבה אור מוקדם או מאוחר יותר.

כלל ז

דבר שיש בו מחלוקת הפוסקים

כל דבר שיש בו פלוגתא בפוסקים, ויש המתירים לכתחילה, אף שנוהגים לחשוש לדעת המחמירים, מותר לכתחילה ע"י נכרי.

פתיחת בקבוקים וקופסאות שימורים ושקיות חלב וסוכר וכדו'.

לפתוח ספר שיש כיתוב בראשי דפיו.

לנקות בגד מאבק שעליו [שלדעת השו"ע ריש סי' ש"ב ליכא איסור אלא לנערו מטל ולא באבק] [משנ"ב ש"ב ס"ו].

להניח תבשיל שנתבשל כל צרכו ומצטנן על הפלטה שלא כנגד האש ממש ואפילו תבשיל עם רוטב [ביה"ל רע"ג ה'].

החזיר קדירה על הפלטה אפילו הניחו על הקרקע ולא היה דעתו להחזיר, כל זמן שלא נצטננה לגמרי [דלדעת הר"ן והרמ"א רנ"ג ב' מותר מדינא]

וכן כל שאר דיני שבת שנוכר

בהם פלוגתא בשו"ע

ובפוסקים.

פסקי הוראה

מענה על שאלות אשר באו אל פתחי הרבנים ונימוקם עמם מהיכן נדונו

הגאון רבי דוד טווערסקי שליט"א

בענין הורדת והחזרת רטיה בשבת

צדדי השאלה:

אם יש לחשוש לשחיקת סממנים וממרח שיצטרך לעבור עליו או דלא חיישינן.

שאלה:

אדם שיש לו מכה שצריך להניח עליה רטיה (פלסטר) עם סממני רפואה ואם ילך למקוה ביום השבת תפול ממנו הרטיה או שיצטרך להורידה וממילא יצטרך אח"כ להניח רטיה חדשה עם מושחה מחמת הסכנה שבדבר. האם מותר לו לטבול במקוה אפילו שאח"כ יצטרך להניח רטיה חדשה או שאסור לו לטבול בכה"ג.

תשובה:

המשנ"ב הביא ב' דעות ומסיק שאפשר דכשהסירה ע"מ לתקן יש לסמוך להקל. ובחולה שאין בו סכנה אסור להניח רטיה על מנתו בשבת ולכך לכתחילה צריך להיכנס לטבול ושיפול לבד, ואח"כ מותר להחזירה. אבל להניח אחר אסור אם לא בהניחה מע"ש לדעת כמה פוסקים, אבל אין להקל בזה לכתחילה. ובאופן שלא יוכל להחזיר את הרטיה עצמה אם יכנס איתה לתוך המים העצה הוא שיסירנה ויניחה ע"ג בגדיו ואח"כ יחזירנה.

ובחלה כל גופו וסכנת אבר שאין איסור להניח רטיה ע"י או לכתחילה יסירה ויניחה ע"ג בגדיו ויטבול ואח"כ יחזירנה ויש להתיר אפי' כשהניחה ע"ג קרקע או להחליפה אם א"א בלא כן. ובמקום שיש בו סכנה או מותר בכל אופן להסירה ואח"כ יהיה מותר להניחה ולהחליפה בכל אופן, ובמקום שהכין מע"ש את הרטיה עדיף שיחליפנה ממה שיחזיר את הרטיה עצמה באופן שהניחה ע"ג קרקע.

מוסבר מאוד לפי מ"ש לעיל לפרש דברי הב"י שכל ההיתר הוא משום שאין גזירה באופן שעדיין לא הניחה לגמרי וא"כ מותר אפי' לכתחילה להניח על גבי כלי ע"מ שיחזירנה אח"כ שמה החילוק בזה אם כבר הניחה או לגבי לכתחילה להניחה אבל לפי סברת המחמירים משום שלא שכיח א"כ כאן שנפלה לא שכיח אבל כשהסירה במזיד לא חשוב לא שכיח

היוצא לדינא בינתיים לפמ"ש כאן הוא שכאן שמדובר באופן שיש איסור ממש להניח רטיה לכתחילה בשבת על בשרו משום ב' טעמים משום שחיקת סממנים ומשום חשש שמא ימרח ובאופן שהיה עליו מע"ש אז הוא הדין כן שלדעת המ"ב יש היתר אפי' להסיר את הרטיה ולהניח ע"ג מלבדו וכדו' כדי ללכת למקוה ואח"כ להחזירה דלא גרע מהסירה על מנת לתקן שיש לסמוך להקל א"כ גם כאן כשהסירה על מנת ללכת למקוה שמותר דהוי כמו לתקן את המכה אבל לדעת השו"ע ר"ר שלא פסק כן א"כ סובר שלהסיר על מנת ללכת למקוה אסור אבל כשטובל כן והרטיה נופלת מאליה כיון שהו' דבר שלא שכיח לעשות כן לכן אין כאן גזירה ומותר לעשות כן ואח"כ יהיה מותר להחזירה אם אפשר

וכל זה הוא באופן שהו' חולה שאין בו סכנה ואפשר שמותר כאן אפי' בלא כן כיון שהוא רק מחזיר א"כ אין כאן גזירה משום שחיקת סממנים ורק גזירה שמא ימרח ובהו' אין חילוק בין אם חלה כל גופו או שאר אופנים אבל כשהו' כאן חלה כל גופו או סכנת אבר לכאורה הותר הדין של שחיקת סממנים כמבואר בשו"ע ואפשר גם להניח הרטיה באופן שיש חשש של מריחה דהיינו קודם המשחה על הגוף בלא שימרח או שיכין מע"ש וכל"ש כשהו' סכנה ממש או חשש לסכנה א"כ מותר להחזירה אפי' בנפל על גבי קרקע כמובא בב"י ואפי' לתת אותה לכתחילה מותר אפי' לא היה עליו מקודם לכו"ע ורק יש לדון לפי זה

הזיד, מפני שלמד דכל ההיתר הוא משום שלא הניחה על גבי קרקע א"כ לא חשוב הניחה והו' כאוחזה בידו, ולכן הו' דבר דלא שכיח, או שלא גזרו באופן זה שמא ימרח כיון שלא הו' כהנחה לכתחילה, דהו' המשך מהקודם ולכן לא גזרו ואפשר, שהשב"ל והב"י חלקו בעצם הטעם מדוע מותר להחזירה כשהניחה על גבי כלי שדעת השב"ל הוא משום שהו' דבר דלא שכיח ולכן סובר שמה שלא שכיח הוא רק כשנפלה מעצמה אבל לא כשהניחה שזה דבר ששכיח שמוורדין לעשות משהו, אבל דעת הב"י שעיקר הטעם הו' משום שזה לא הו' כהנחה לכתחילה שלא גזרו בה רבנן וא"כ אין חילוק בין הניחה במזיד או לאו. ודעת המג"א והלכה כמו השב"ל שבאופן שהניחה במזיד אין בו היתר להחזירה וכן פסק בשו"ע ר"ר. ולכן יש היתר לפי שו"ע ר"ר רק באופן שנפלה ולא באופן שהניחה, אבל דעת הרעק"א כהב"י והמשנ"ב הביא ב' הדעות דהיינו השב"ל שהעתיקו ה"א ר"ר והג"א שכן כתב רש"י ורבינו יהונתן והאו"י שאסור ויש חולקין דהיינו הר"ז והרע"ב שהוא מהרמב"ם בפ"י המשנה והרשב"א שיש להקל בזה ולכן מסיק שאפשר דכשהסירה ע"מ לתקן יש לסמוך עליהו' להקל.

ולפי זה מה הדין אם מותר להסיר לכתחילה ולהניחה על גבי כלי על מנת להחזירה אח"כ, להמתירין כשהסירה עיין בבה"ל על מ"ש בשו"ע מגלה קצת רטיה ומקנח פי המכה וחוזר ומגלה קצתה הב' ומקנחה ורטיה עצמה לא יקנח מפני שהוא ממרח ובה"ל כ' שמלשון זה משמע דאינו מסיירה לגמרי דאי סירנה לא יהא רשאי אח"כ להחזירה, וע"כ דס"ל דלשון הברייתא בזה אתיא אפי' להת"ק ולא לר' יהודה לחוד, וזהו סייעתא לדעת המחמירים שמחמירים היכא דהסירה במזיד. אמנם קשה דהא דעת הב"י להקל בזה כנ"ל ואפ"ה העתיק בשו"ע לשון הברייתא בזה, ואולי לדלידיה איירינן בזה כשאין לו חפץ להניח עליו הרטיה אם לא ע"ג קרקע ויהיה אסור אח"כ להחזיר לכך מגלה מקצת הרטיה לנקות ודוחק וזהו

הנימוק:

הנה מקור ההלכה הוא בגמ' דעירובין דף ק"ב. תנו רבנן רטיה שפרשה מעל גבי מכה מחזירין אותה בשבת רבי יהודה אומר הוחלקה למטה דוחקה למעלה למעלה למעלה אמר רב יהודה אמר רב יהודה אמר רב יהודה אמר רב חסדא לא שנו אלא שפירשה על גבי כלי אבל פירשה על גבי קרקע דברי הכל אסור, אמר רב בר רב אשי הוה קאימנא קמי אבא נפלה ליה אבי סדיא וקא מהדר ליה אמרנא ליה לא סבר לה מר להא דאמר רב חסדא מחלוקת כשפירשה וכו' ואמר רב יהודה הלכה כרבי יהודה אמר לי לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי. ודעת הראב"ד שמדקאמר לא סבירא לי א"כ פוסקין כת"ק ודלא כרב חסדא ומחזירין בכל ענין אפי' על גבי קרקע. ודעת הרא"ש שהרי"ף הו' כהראב"ד אבל מסיק שאין ראיה מרב אשי דאמר לא סבירא לי שגם כשהו' על גבי קרקע מותר דהלא רב אשי הו' באופן שהו' על גבי כלי והלכה כת"ק לגבי על גבי כלי אבל ע"ג קרקע אסור או דהלכה כרבי יהודה שעל גבי קרקע אסור אבל ע"ג כלי מותר ודעת הב"י שגם הרי"ף דעתו כהרא"ש.

ולכן פסק בשו"ע סי' שכ"ח סעי' כ"ה שרטיה שנפלה מעל גבי המכה על גבי קרקע לא יחזירנה. נפלה על גבי כלי יחזירנה והטעם דלא יחזירנה הוא משום שמא ימרח אבל משום שחיקת סממנים משמע בראשונים ברש"י ובתוס' ובר"ן שאין כאן כיון שהיה עליו מע"ש. ומה שנפלה על גבי כלי יחזירנה, בר"ן נקט הטעם משום דכיון שלא שכיח לא גזרו בו רבנן וכן כתב במג"א.

והנה דנו הפוסקים מה הדין כשהורידה במזיד מעל גבי המכה אם מותר להחזירה, דעת הש"ל שאסור להחזירה, וע"ז כתב הב"י שאינו מבין מדוע אסור להחזירה מה החילוק בין הזיד ללא

אם היה עליו מע"ש אם מותר לכתחילה להסירה ולהניח בחזרה או להניח אחרת וזהו כיון שכל ההיתר שמוותר לו הוא משום סכנה א"כ אפשר שזה רק באופן שמוכרח לעשות את זה עכשיו משום סכנה אבל לעשות פעולה שמביאתו לידי סכנה שייצטרך לעשות פעולה אח"כ שיש בזה איסור אפשר שאסור לעשות היוצא מדברינו שבאופן שיש כאן סכנה לדעת המ"ב בוודאי שאין שום חשש להסירה ולהניח על גבי מלבשו ויהיה א"כ כשמחזיר את הרטיה עצמה אבל אם רוצה להניחה על גבי קרקע או להניח להניח רטיה אחרת יש לדון בזה אם אמרינן בזה שהותרה בכל אופן או שבאופן שאפשר שלא יגיע לזה צריך להניח הרטיה הקודמת וזהו בוודאי היכי שנפלה ואין באפשרות להניח הרטיה הקודמת אז צריך להכין את הרטיה החדשה קודם ע"ש ולהניח עליה המשחה כדי שלא יבוא לידי איסור ממרח ואם לא הכין יניח המשחה כך על הרטיה בלא שימרח הכל כדי להקטין את האיסור ולדעת השו"ע ר"ל להיכנס למקוה מותר עם הרטיה ואפי' שייצטרך אח"כ להניח רטיה חדשה אין כאן איסור כיון שאין כוונתו במה שנכנס עם זה כדי להורידה שאם ישאר כך ישאירנה כך אבל באופן שמורידה קודם שהולך למקוה יש לדון אם מותר באופן שגורם שייצטרך אח"כ להחזירה ולכאורה נראה שיש כאן היתר אפי' כשיסיר הרטיה ע"מ להחליפה באחרת כיון דבעצם הסירה אז בוודאי אין כאן שום איסור ורק אח"כ כשהולך להחזירה או להחליפה אז יש חשש איסור והאיסור הוא רק דרבנן ולא גרע ממה שמובא בס"י ש"כ סעי' ד' שבחולה שיש בו סכנה עושי' לו כל מה שרגילין לעשות לו

בחול ובמג"א שם שאפי' שאין במניעתו סכנה ועיין בבאור הלכה שם ובשו"ע ר"ל שם שיש חולקין ע"ז וסוברים שבמקום שאין במניעתו סכנה ולא הוא צורך לחולה לעצם הרפואה שאל"כ יכבד חליו אז אסור לעשותו לחולה ולהלכה פוסקים השו"ע ר"ל והמ"ב שבמקום שהיו רק איסור דרבנן מותר לעשותו לחולה כל שרגילין לעשות לו ושם הוא האיסור עצמו ואעפ"כ מותר לעשות לחולה אע"פ שאין לזה שייכות לעצם החולי ולכן כ"ש כאן שעצם ההסרה לא הוא איסור ורק אח"כ מה שמחזיר יהיה מותר כשיש חשש סכנה והנפקמ"נ להלכה בזה יהיה באופן שהיו רק חלה כל גופו מה הדין בזה ועוד נראה ראייה לזה מהמשנה שם בעירובין דף ק"ב ע"ב שמחזירין רטיה במקדש אבל לא במדינה אם בתחילה כאן וכאן אסור ומובא שם מה ההיתר של מחזירין במקדש מובא ברש"י שמדובר בכהן שלקה בידו ונתן שם רטיה והוצרך לעשות עבודה בשבת וכו' ונטל הרטיה מעל ידו משום חציצה מותר לו להחזירה משום שאם לא נתיר לו להחזירה לא יטול הרטיה ולא יעבוד עבודה ולכאורה מדובר כאן באופן שאסור במדינה כאן הותר ורק להחזירה אבל ליתן מתחילה שלא הוא לצורך הקדש רק לצורך עצמו אסור שלא שייך בזה אין שבות במקדש ומדנקט המשנה רק היתר דמחזירין ולא נקט שמוותר להסיר ולהחזיר לצורך הקדש משמע שבעצם ההסרה אין כאן שום איסור אע"פ שעי"ז יבוא להחזירה אח"כ ורק על ההחזרה עצמו יש לדון.

ובענין אם הכין הרטיה מע"ש אם מותר או עדיף להניחה בשבת יש לדון בזה ממ"ש בס"י ש"כ סעי' כ"א שורה אדם קילורין מע"ש ונותן על גבי העין בשבת וכו' ולא חיישינן משום שחיקת סממנים

דכיון שלא התירו לו לשרותו אלא מערב שבת איכא היכרא ונחלקו הפוסקים שם מה ההיתר שם שלדעת הגרש"ז א"א שסובר שדווקא באופן שאין רגילין להמיסו לתוך מים אז מותר אבל באופן שרגילין לעשות כך גם בחול אסור א"כ גם רטיה וודאי אסור שזהו הדרך לעשותו אבל לדעת האג"מ ועוד שסוברים שההיתר הוא משום שעושה היכר במה שמכינו בע"ש שכרגיל מכינו קודם ששותה הרפואה א"כ גם כאן במכה כיון שכרגיל מכינו קודם שמניח ע"ג המכה א"כ באופן שמכינו מע"ש יש כאן היכר ויהיה מותר היוצא מכל הנ"ל הוא שבאופן שיש איסור ממש להניח רטיה לכתחילה בשבת על בשרו והיינו כשהיו רק חולה שאין בו סכנה א"כ לכתחילה צריך להיכנס לטבול ושיפול לבד ובוודאי רק באופן שאין בזה פסול של חציצה ואח"כ מותר להחזיר את זה. אבל להחזיר אחר אסור אם לא בהכינה מע"ש לדעת כמה פוסקים, אבל אין להקל בזה לכתחילה. ולכן באופן שלא יוכל להחזיר את הרטיה עצמה אם יכנס איתה לתוך המים העצה היא שישיר את הרטיה ויניחה ע"ג בגדיו ואח"כ יחזירנה. ובאופן שאין איסור דיינו בחלה כל גופו וסכנת אבר לכתחילה יסירה ויניחה ע"ג בגדיו ויטבול ואח"כ יחזירנה ויש להתיר אפי' כשהניחה ע"ג קרקע או להחליפה אם א"א בלא כן כנ"ל ובמקום שיש בו סכנה אז מותר בכל אופן להסירה כנ"ל ואח"כ יהיה מותר להניחה ולהחליפה בכל אופן, ובמקום שהכין מע"ש את הרטיה עדיף שיחליפה ממה שיחזיר את הרטיה עצמה באופן שהניחה ע"ג קרקע.

הגאון רבי אליהו חיים שטרנבוך שליט"א

שתיית מים אחר הדה"נ בזמן תוספת שבת

שאלה: אשה שהדליקה נרות וצמאה לשתות מים האם מותרת לשתות מים קודם בין השמשות

תשובה:

- א. מפשטות השו"ע והפוסקים משמע דלאחר הדלקת נרות שמקבלת שבת אסור לשתות אפי' מים, אולם כבר הורה המהרש"ם דמותר במקום צער גדול, ולכאורה מדובר באופן שאינה יכולה לקדש.
- ב. אם זקוקה לתרופה יכולה לבלוע עם קצת מים.
- ג. אם יודעת מראש שתצטרך לשתות תעשה תנאי, ומש"כ השו"ע הרב דצריך לקבל שבת לאלתר, היינו רק כשמדלקת לפני הזמן הנהוג בעיר.

צדדי השאלה:

האם בתוספת שבת יש את החומרה דאסור לטעום כמו בשבת עצמה או לא.

הנימוק:

א) שו"ע ס' רע"א ס"ד אסור לטעום כלום קודם שיקדש אפילו מים. וכתב המג"א (סק"ה) משחשיכה אפי' לא קיבל שבת ואם קיבל שבת אפי' מבעוד יום אסור לטעום (ב"ח) [הב"ח הק' סתירה בדברי הטור דהכא כתב אסור לטעום כלום בין מים ובין יין משתחשך, ומשמע דמקמי חשיכה מותר לשתות אפילו יין, וכ"כ הרמב"ם דאסור לשתות משקדש היום עד שיקדש, ולעיל בס"י רס"ט כ' המקדש בביהכ"נ אין לו לשתות וכו' אסור לו לטעום עד שיקדש, אלמא דאף קודם חשיכה נמי אסור לטעום. ותי' דכאן איירי שלא קיבל עליו השבת הלכך דוקא משחשיכה אמרינן שבת קבעה לנפשה דאסור לטעום משחשיכה עד שיקדש אבל מקמי חשיכה ליכא איסור אבל לעיל מיירי שהתפלל ערבית וקיבל עליו השבת התם ודאי אפי' מפלג המנחה אסור לטעום עד שיקדש]

ולפי"ז אשה שהדליקה נרות דמבואר ברמ"א (ס"י רס"ג ס"י) דהמנהג שאותה אשה המדלקת מקבלת שבת בהדלקה, א"כ לכאורה אסורה לשתות אפי' מים לאחר שהדליקה נרות דהא קיבלה שבת, ולאחר קבלת שבת אסור לטעום כד' המג"א.

ב) אולם בקונטרס אהבת שלום מהמהרש"ם [הנספח לספר מנחת שבת] כתב דנשאל באשה שהדליקה נרות שבת בברכה מבעוד יום ואח"כ צמאה למים מאוד קודם חשיכה אם מותרת לשתות מים. וכתב להתיר עפ"י כמה צירופים (א) דיסוד האיסור דטעימת מים מבואר בשו"ת הרא"ש (כלל כ"ה ס"י ב') משום דשבת קובעת כמו לענין מעשר וכמבואר בגמ' פסחים (ק"ה ע"א) ואמנם דעת הר"ף והר"ן דאפי' ביה"ש קובעת, אבל דעת בעל המאור והש"ג דדוקא צאת הכוכבים קובעת ולא בין השמשות. (ב) המג"א (סק"י) מביא בשם הכסף משנה דהא דאסור לטעום כלום מיירי בשהחשיך, אבל כל שלא החשיך מותר, וזאת אם אמרו בואו ונקדש, ובפרט קודם ביה"ש.

ג) לדברי הב"ח של"ה ומהר"ל המובא במג"א (רס"ז סק"א) מצות עונג הוא רק בלילה והא דשבת קובעת הוא מדין עונג, וא"כ קודם לילה לא שייך שבת קובעת. (ד) בתוס' כתובות (מ"ז ע"א) מבואר דבתוס' יו"ט ליכא מצות שמחה וא"כ ה"ה בתוס' שבת ליכא מצות עונג, ולכן יש לסמוך במקום צער גדול על הפוסקים הנ"ל ע"כ.

ולענ"ד יש להעיר טובא על דברי מהרש"ם ז"ל, (א) מש"כ דשי' בעה"מ דבין השמשות אינה קובעת, יתכן דמיירי בלא קיבל שבת. ואין להקשות דאף יתכן שקבלת שבת חמירא מביה"ש דהוי ספק כרת, דהא כבר נחלקו בזה רבינו יואל ורבינו שמרי' [מובא במדרכי שבת (ס"י ר"צ) ובטור (ס"י שצ"ג)] במי שקיבל עליו שבת קודם ביה"ש האם אסור בשבותים, ודעת רבינו שמרי' דלאחר קבלת שבת חמור מספק חשיכה, וכן פסק בשו"ע (ס"י רס"א ס"ד) דלאחר אמירת

מזמור שיר ליום השבת אסור לערב ולהטמין, אע"ג דבספק חשיכה מערבין וטומנין. [ואמנם בשו"ת ח"צ" (סי' י"א) תמה דאין יתכן שיהא חמור תוס' שבת שאינו אלא עשה, מביה"ש שהוא ספק איסור סקילה, ובספר פרי יצחק (ח"ב סי' ט') מבאר דאפילו דהוא רק עשה אבל הוא איסור ודאי, משא"כ ביה"ש הוא ספק וספיקא דרבנן לקולא] (ב) גם מש"כ הכ"מ דאסור רק אם אמר בואו ונקדש י"ל דזה לאו דוקא אלא דזה אופן של קבלת שבת, וא"כ ה"ה אם הדליקה נרות דנחשב לקבלת שבת. ג} מה שהביא מדברי מהר"ל דצריך לאכול כזית בלילה, ומפרש משום דמצות עונג היא רק בלילה, תמינהי דלפי"ז יש סתירה בדברי המג"א, דהעתיק דברי המהר"ל, וגם דברי הב"ח דאסור לטעום משקיבל שבת, ובכלל איך אפ"ל דלא מקיים עונג רק בלילה, דא"כ הרי צריך לאכול כל הסעודה בלילה ולא רק כזית, אלא ע"כ צריך לפרש בדעת המהר"ל כמ"ש בספר תוספת שבת דחיוב ג' סעודות ילפינן דאין מצות שמחה בתוס' יו"ט, לכן צריך לאכול כזית דוקא בלילה, דהיינו ביום השבת, אבל עיקר הסעודה דבשר ודגים דהוא משום מצות עונג שפיר אפשר לקיים מבעוד יום. ד) מה שהביא מדברי התוס' בכתובות דאין מצות שמחה בתוס' יו"ט, הנה מלבד מה שמוכח מתוס' פסחים (צ"ט ע"ב) להיפוך שכתבו דאין לקיים מצות מצה בתוס' יו"ט משום דכתיב בלילה, הלא בל"ה שייך לקיים מצות מצה גם בתוס' יו"ט, כבר העירו דאין ראי' מדברי התוס' דבליל הראשון אין מצות שמחה וממילא פשוט דתוס' יו"ט לא עדיף מיו"ט, ועכ"פ הלא קי"ל דאפשר לאכול סעודת שבת בזמן תוס' שבת, ולאור כל הנ"ל צ"ע מה שהתיר המהר"ש לשתות אחרי שקיבלה שבת. אבל למעשה כבר הורה זקן, אלא דלכאורה כל הגידון הוא באופן שאינה יכולה לקדש, דאם יכולה לקדש אינו שעת הדחק.

ג) ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' י"ח) נשאל באשה שהדליקה נרות ואח"כ נזכרה שצריכה תרופה אם מותרת לשתות עם קצת מים, או שאר משקין, והשוואל רצה לחלק בין מים לשאר משקין, דמים מברך רק אם שותה לצמא, ואילו שאר משקין מברך אם נהנה, ולכן אם שותה מים כדי לבלוע תרופה לא מיקרי הגאה ומותר, כמו מותר לשתות בלא ברכה. והגאון בעל מנחת יצחק הסכים לזה, דכיון דכל האיסור משום דשבת קובעת, דהגדר הוא דחשוב עונג, וכיון דא"צ לברך לא חשוב עונג. ועוד הוסיף דהב"ח הזכיר תפלת ערבית, וכן השו"ע הרב כתב תפלת ערבית, וכן דייק המנחת שבת (סי' ע"ז אות ב') והחילוק בין תפלת ערבית לקבלת שבת ביאר עפ"י השו"ע הרב לענין שבותין דחלוק אם התפלל ערבית דאז קיבל עליו עיצומו שיש לו ונאסר בכל השבותים משא"כ אם קיבל תוס' שבת דלא עדיף מבין השמשות והתהלה לדוד (סי' רס"א) נסתפק מה הגדר דהדלקת נרות האם היא כמו תפלת ערבית, דאפשר דוקא עניית ברכו ותפלת מעריב דחל עליו שבת בע"כ כמבואר שם סי"א וסט"ו, אבל הדלקת נרות כיון דיכולה להתנות שאינה מקבלת שבת בהדלקה זו א"כ לא היא אלא כמקבל עליו תו"ש מעצמו, והוכיח מדברי הרב דדין הדלקת נרות כמו ברכו, שכתב דאין הנשים מדליקות קודם חפיפה משום רחיבה בחמין משמע דלאחר הדלקת נרות אסורה בשבותין. ונשאר בצ"ע לדינא כיון דלדעת הא"ר קבלת שבת ביחיד אפילו בתפלת ערבית קיל טפי אפשר דיש להקל בהדלקת נרות.

וכתב המנחת יצחק דחזי לאצטרופי הן ספיקא בשותה מים, דדילמא תפלת ערבית דוקא, ואפשר דהדלקת נרות לא חשוב

כמו תפלת ערבית. ולסיכום התיר בשותה מים רק כדי לבלוע התרופה, ואין לה שום הנאה ודוקא קודם ביה"ש, ולא התפללה ערבית, בזה שפיר יש להקל אף ביכולה לקדש, כשיש סיבה כגון שממתנת על בעלה. להוציאה בקידוש במקום סעודה.

ולענ"ד אינו מובן למה אסור לאחר ביה"ש ואפי' התפללה ערבית, הלא אם אינה נהנית ואינה מברכת, בודאי אין בזה קיום עונג. ובתרומוה הדשן (ח"א סי' קנ"ח) התיר לרחוץ פיו בתענית יחיד אפי' ביותר מרביעית, דדוקא בשאר משקים לא שרי אלא עד רביעית משום דבטפי מרביעית אית ליה הנאה אפי' אי פליט, אבל מים אפילו ביותר מרביעית לא חשיב מתהני כיון דפליט, והשוה למש"כ התוס' במאן דחנקתיה אומצא ושותה מים אין צריך לברך. פי' דרק בשותה מים לצמא חשוב הנאה, וזה שייך רק בבולע, והמג"א (סק"ה) למד מזה דשרי לרחוץ פיו קודם קידוש, ומבואר דהלכות אלו שויין אהדדי, וא"כ ה"ה דמותר לבלוע תרופה עם קצת מים.

ד) והנה בשו"ת פרי יצחק (שם) כתב שמי שקיבלה שבת ע"י הדלקת נרות מותרת לאכול ולשתות עד ביה"ש לצורך גדול, דבברכות (כז) אמרינן מדרב צלי של שבת בע"ש ש"מ דהלכה כר"ז דתפלת מנחה עד הערב, ושם בע"ב אמרינן רב צלי של שבת בע"ש אומר קדושה על הכוס או אינו אומר ת"ש וכו' ואומר הבדלה על הכוס. ומביא מהתוס' והרא"ש דכל הני שהתפללו של שבת בע"ש ושל מוצ"ש בשבת משום דס"ל כר' יהודה דמזמן פלג המנחה מתחיל זמן תפלת ערבית וכ"כ ר"ח מובא באו"ז הל' ק"ש, אבל הרי גם לרבנן הגם דס"ל דזמן תפלת ערבית הוא בלילה, מ"מ לענין קבלת שבת יכול לקבל שבת מתחלת שקיעה ואילך כמ"ש הרמב"ן בתוה"א והר"ן בפ' במה מדליקין, וכן פסק בשו"ע סי' רס"א דמהשקיעה יכול לקבל שבת, ולשי' הרבה פוסקים הוי דאורייתא.

אולם יש לחקור לרבנן אם גם יכול לקדש מבעוד יום, האם קידוש תלוי בתפלה וכיון שאינו יכול להתפלל ערבית גם אינו יכול לקדש, או דילמא תלוי רק בקבלה, וכיון שיוכל לקבל שבת מבעוד יום יכול ג"כ לקדש. והאריך בזה, ומסיק דמי שהתפלל ערבית מבעוד יום א"כ הרי עשה כר' יהודה וממילא הגיע זמן קידוש ואסור לטעום קודם, אבל מי שמקבל שבת ע"י הדלקה ואינו מתפלל עד הלילה יש לסמוך דלרבנן גם קידוש הוא דוקא בלילה, וכיון שאין לו לקדש מבעוד יום, ממילא מותר לאכול ולשתות עד הלילה, וכמו כן מי שהדליקה נרות אחר פלג המנחה הרי עשתה כר' יהודה, דלרבנן אין להדליק נרות אחר פלג המנחה משום לא יקדים, וכן מבואר בתוס' ברכות כ"ז וברא"ש דרב דצלי של שבת בע"ש וקבל עליו שבת מבעו"י ולא הוי הקדמה משום דס"ל כר", אבל לרבנן יכול לקבל שבת רק מתחלת שקיעה וכמש"כ הרמב"ן והר"ן וכו"ה דעת ר"ת דמתחלת שקיעה עד סוף שקיעה רצה לעשותו כולו תוספות עושה, אבל קודם תחלת שקיעה אינו יכול לקבל שבת, וכמו דלר"י קודם פלג המנחה קבלתו לא מהני, כן לרבנן אף אחר פלג המנחה, דאין חילוק בפלג המנחה אליבא דרבנן, וכיון דעשתה כר' יהודה אסורה לאכול קודם קידוש, אבל במי שהדליקה אחר תחלת שקיעה מותרת לאכול ולשתות וסמיכין ארבנן דאין לקדש עד הלילה ולא הגיע עדיין זמן קידוש. ואולם בה"ג מבואר דאף לרבנן יכול להקדים בע"ש משום תוספת שבת, ולפי"ז אף לרבנן יכול לקדש מבעו"י וא"כ אסור לטעום אחר קבלת שבת לדברי הכל, אבל כיון דדעת התוס' והרא"ש דלרבנן אף בע"ש אין להתפלל ולקדש עד הלילה, וממילא מותר לאכול ולשתות עד הלילה כיון שלא הגיע זמן קידוש, ולפי"ז בשעת הדחק מי שקיבלה עליה שבת בהדלקת הנרות יש להתיר לטעום לצורך גדול עכ"ד.

וראיתי בספר א' שמביא בשם הפרי יצחק דחולה או חלוש מותר לשתות מים וגם שאר משקין ולטעום דבר מה, כל זמן שלא שקעה חמה, ואפילו קבלו עליהם שבת בהדלקת נר, ואינו נכון שרק התיר למי שמדליק אחר השקיעה, אבל היום שמקפידים להדליק לפני השקיעה, לא שייך כל ההיתר. דממ"נ אם אפשר להדליק מוקדם גם אליבא דרבנן, משום תוספת שבת, א"כ אפשר גם לקדש, ואם אפשר רק אליבא דר' יהודה, א"כ עשה כר' יהודה ובודאי הגיע זמן קידוש.

ה) והנה אם יודעת שתצטרך לשתות מים אחר הדלקת נרות יכולה להתנות שאינה מקבלת שבת, דהא דעת הרמ"א (רס"ג סי' ט"ו) דמהני תנאי, והגם שכ' המג"א דאין להתנות כי אם לצורך, פשוט דאם היא צמאה מאוד חשוב צורך. אלא דכ' בשו"ע הרב (ס"ו) דלא יקדים להדליק בעוד היום גדול שאינו ניכר שמדליקו לכבוד שבת, ואם רוצה להדליק הנר בעוד היום גדול, צריך לקבל שבת סמוך להדלקה, דכיון שמקבל עליו שבת לאלתר אין זו הקדמה, [ובקו"א (סק"ב) כ' דשיעור זה פחות הרבה מרבע שעה] ולפי"ז צריכה לקבל שבת לאחר השתיה. אולם לכאורה פשוט דכל זה רק כשאין זמן קבוע בעיר להדלקת נרות אבל כהיום שבכל עיר נקבע זמן להדלקת נרות, א"כ אפי' אם מדליקים בעוד יום גדול, ניכר שהיא לכבוד שבת, ואם זה הזמן, אם כן יכולה להדליק אפילו אם אינה מקבלת שבת.

ו) וש"ר בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' כ') במכתב הגה"צ מערלו ז"ל שכ"כ, ובזה מבאר איך הנוהגים כשי' ר"ת יכולים להדליק ארבעים דקות קודם השקיעה כמנהג ירושלים והלא הוי קודם פלג המנחה דזמנו ג' דקות קודם השקיעה כמש"כ המג"א (רס"א סק"י) ואי אפשר להדליק קודם פלג המנחה, אלא דכל הטעם מפני שאינו ניכר שזה לכבוד שבת, אבל אם כל העיר מדליקים אז בודאי ניכר שזה לכבוד שבת. [עי' שו"ת משנת יוסף (ח"ד סי' ל"ג) שהרה"ק מהר"א מבעלזא ז"ל ציוה בביתו להדליק כמנהג ירושלים ולא רק כשהיה בקיץ בירושלים אלא גם בדירתו הקבועה בתל אביב, ומובא שהתבטא כמה פעמים שזקנו מהר"י מבעלזא ז"ל שיבא מאוד מנהג אנשי ירושלים, והלא ידוע שבעלזא הקפידו על זמן ר"ת כמובא בס' דברי יחזקאל ז"ל ידוע לכל שבביתו וכל הסרים למשמעתי אין מדליקין נר במוצ"ש קדש עד יותר משעה ורבע אחר שקיעת החמה, כי כן קבלתי מכבוד אדומו"ר הרב הק' מבעלזא דאין אנו בקיאים בכוכבים איזו גדולים ואיזו קטנים בשטחן ברקיע, וכו' וצריך להיות מעט תוספת ביציאתו ובביאתו עכ"ל] [ומבואר דלדעתו ז"ל תוס' שבת הוא לכה"פ ג' דקות] ובס' חידושי הרמ"ל מביא שהרה"ק מצאנז ז"ל אמר בשם הרה"ק מהר"ש מבעלזא ז"ל שאין להקל בשיעור ע"ב דקות באפוקי יומא בשום צד, וא"כ הרי מוכח דאין שום סתירה בין מנהג ירושלים לשי' ר"ת. אבל נראה דאלו שנוהגים כשי' ר"ת לא יקדימו להדליק קודם ארבעים דקות, ויש המקדימות להדליק לסגולה, או שרוצות ללכת לכותל המערבי וכדומה, וכאמור יש בזה שאלה להלכה, אולם אפשר להקדים שמונה דקות על סמך הרמ"א שכתב (רס"א ס"א) שאפשר לקבל שבת שתי שעות קודם חשיכה. עוד י"ל דהלוש שסובר דזמן פלג המנחה היא שעה ורבע קודם השקיעה סובר לענין השקיעה כשי' ר"ת, ומבואר דגם לשי' ר"ת י"ל דלענין פלג המנחה חשבינן משקיעה ראשונה, וא"כ אפשר להקדים מפלג הראשון, ואכמ"ל]

ו) והנה נשאלתי במי שהיה אנוס ולא קידש בליל שבת האם מותר לו לשתות מים

בבוקר קודם התפלה, דהא עכשיו אינו יכול לקדש, ובס' ש"כ (פנ"ב) מביא מהגרש"ק בשו"ת האלף לך שלמה (סי' קכ"א) שאוסר כיון שכבר חל עליו חיוב קידוש שוב לא פקע, ולכן אסור לשתות, ובס' פסקי תשובה (סי' פ"ב) מביא בשם שו"ת שערי דעה (ח"א סי' ב') שהתיר לשתות מים כיון שאין בידו לקדש אז במקום סעודה לא חל חיוב קידוש. ולענ"ד מובן היטב סברת הגרש"ק, דהלא יסוד איסור טעימה הוא מדין שבת קובעת, והנה פשוט דלגבי האיסור לאכול קודם

קריאת שמע מותר טעימה אפי' בשבת, דדין זה נאמר רק לגבי קידוש וכמש"כ המקו"ח (סי' תל"א) דקידוש ניתקן לתחלת אכילה וכל טעימה יש לה חשיבות ובעי קידוש לקבוע שזה לכבוד שבת, ולכן אסור לטעום אפי' מים, וממילא מי שלא קידש נמצא דעדיין לא נקבע על טעימה זו שהיא לכבוד שבת, ואסור אפי' טעימה.

ולסיכום:

א. מפשטות השו"ע והפוסקים משמע דלאחר הדלקת נרות שמקבלת שבת אסור לשתות אפי' מים, אולם

כבר הורה המהרש"ם דמותר במקום צער גדול, ולכאורה מדובר באופן שאינה יכולה לקדש.

ב. אם זקוקה לתרופה יכולה לבלוע עם קצת מים.

ג. אם יודעת מראש שתצטרך לשתות תעשה תנאי, ומש"כ השו"ע הרב דצריך לקבל שבת לאלתר, היינו רק כשמדלקת לפני הזמן הנהוג בעיר.

ד. מי שלא קידש לבילי שבת אסור לשתות למחרת מים עד שיקדש.

הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א

מצלמות אבטחה בשבת

שאלה: בשנים האחרונות מותקנות מצלמות אבטחה בכל רחוב וכמעט בכל פינה המצלמות את כל העובר ושב ברחוב. הברות הביטוח דורשות זאת מכל הנות ועל כן ברוב פתחי החנויות מותקנת עינית מצלמה. וכן במקומות רבים המועדים לפורענות רחמנא ליצילן מותקנות בהם מצלמות המרתיעות את העבריינים. רבים השואלים המותר וכיצד לעבור במקומות שמותקנת בהם עינית מצלמה, האם אין בזה משום איסור מלאכת 'כותב' בשבת. וכמעט צרו צעדינו מלכת ברחובותינו בשבת.

תשובה:

כאשר אין מסך, או כשהמסך מכובה, ואין התמונה מוצגת על מסך, מותר לעבור לפני העינית אף שהיא מעבירה נתונים אל מאגר ה'דיסק קשיח' כיון שאין בו שום ציור הנראה לעין בשר ואין בזה משום כותב'. אך כאשר המסך פועל ומוצגת עליו תמונה ברורה של כל העובר ושב, העובר שם נכנס בחשש איסור משום כותב.

ומכאן קריאה לכל בעל עסק אשר לו מסך דרכו הוא משגיח על הנעשה בכל פינות החנות, לכבות את המסך קודם שבת עד צאת השבת ולא תוקרן עליו תמונת העוברים ושבים, אלא רק תכנס למאגר. ובכך לא יכשלו העוברים ושבים מלהיכנס בחשש איסור כותב. וימנע הרבה צער מהעוברים ושבים החוששים לעבור ליד עינית המצלמה ונאלצים לחפש לעצמם דרכים חילופיות וארוכות. הרי בלאו הכי בשבת אינו מסתכל במסך שבהנות, וכל מטרת המצלמה בשעה זו רק למקרה שאם ה"ו תתרחש פריצה יוכלו לזהות לאחר השבת את הפורצים באמצעות התמונות שנכנסו למאגר, ולזה אין צורך שתוקרן התמונה על המסך. כבר הצעתי זאת לכמה בעלי חנויות עוד בחיי חיותו של מו"ר מרן הגרי"ש אלישיב זצוקלה"ה ועודדם לכך וקיבלו את ההצעה בהתלהבות.

במקומות שמטעמי בטיחות צריכים לצפות במסך יתכנתוהו באופן שלא יהיה פסיק רישא שתוקרן על המסך תמונת כל עובר ושב כמבואר להלן בדברינו.

צדדי השאלה:

הנידון בזה הוא בתרתי:

א] התמונה הנכנסת למאגר הנקרא 'דיסק קשיח' אין כאן ציור כלל אלא תנועה בלתי נרגשת של סימונים אלקטרוניים אשר עין בשר אינה יכולה כלל להבחין בהם, ואף אם תפרוץ את המאגר לא תראה בו שום סימון כלל. רק המחשב יש לו הכלים לקרא סימונים אלקטרוניים אלו ולפענחם לתמונה.

ב] התמונה המוצגת על המסך שהיא ציור ברור של הצילום.

הגימור:

א] בספר שמירת שבת כהלכתה (ב', ס"ו הערה ר"א) כתב: "הזנת המחשב בנתונים אשר נרשמים על הדיסקט, אסורה בחוה"מ משום איסור בונה. כיון שלפי דעת הגרש"ז אויערבאך דיסקט רגיל אין לו כל ערך ורק עם רישום האותיות האלקטרוניות "נבנה" הדיסקט". ולהלן (שם ס"ח הערה קכ"ד) הוסיף לאסור מהאי טעמא להקליט שירה בקלטת או בנגן "ושמעתי מהגרש"ז אויערבאך שליט"א בנידון להקליט נאום או שיר ברשם קול [טייפ-רקורדור] בחוה"מ, דאם אין בו צורך המועד ולא בגדר דבר האבד אסור להקליט דכיון שהטייפ אינו משמש כלום ורק ע"י הדיבור הוא נהפך לכלי שמדבר או מנגן להנאתו של השומע ולכן אית ביה משום בונה".

שהנתונים הנרשמים בדיסק אינם חלק מהכלי, זה רק ענין של שימוש בכלי. הרי אפשר למחוק את הנתונים והכלי יישאר כלי.

ביאור דבריו: כשם שארון העומד ריק לא יעלה על הדעת שהממלאו בספרים ייחשב בונה, כך המזין את הדיסק בנתונים אינו אלא ממלאו בספרים. אף שיש חילוק; הספרים אינם מתאחדים עם הארון אלא הם ב' מציאויות נפרדות. משא"כ בדיסק הנתונים מתאחדים בו. זהו שהוסיף מרן זצוק"ל 'הרי אפשר למחוק את הנתונים ויישאר כלי' זו הוכחה שאף לאחר שהזינו את הדיסק בנתונים לא נעשו מציאות אחת, שהרי אפשר להפרידם ממנו. הרי זה כלוח העומד לכתובה וכי הכותב עליו נחשב בונה או מכה בפטיש.

ושמעתי מהרב יעקב גרשון וויס (מחבר ספר מדות ומשקלות של תורה) ששאל את

ולעיל (שם ס"ז הערה ק"ו) בנידון צילום תמונה בחול המועד כתב "שמעתי מהגרש"ז אויערבאך שליט"א דאינו דומה [להזנת נתונים בדיסקט] דבדיסקט כיון שהזין אותו בנתונים שלו הוא עומד לכל שימוש וניתן לשמוע ולראות כל דבר, אבל בצילום הרי כל עוד שאינו עושה בפילם פעולה נוספת אינו יכול ליהנות ממנו ורק עם פיתוח הפילם הוא הנהגה וממילא בעצם הצילום אין בו משום איסור בונה". לא זכיתי להבין החילוק הרי גם בדיסק צריך 'פעולה נוספת' של המחשב או הנגן הקורא את הסימונים הדיגיטליים ומעבד אותם לתמונות או לקולות, מה לי אם פעולה נוספת זאת נעשית בקלות בתוך המחשב או הנגן, או שצריכה פיתוח על ידי איש מקצוע.

מו"ר מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל לא הסכים לחידוש זה שהכנסת הנתונים לדיסק נחשב 'בונה'. משום

עם חלב שנחלב ולא נתבשל עדיין ונבלע בנייר ואין רישומו ניכר, וכשכא לחבירו נותן אותו אצל האש ושלחבת ומתחמם וניכר הכתב ההוא, אם עשה כן בשבת יש לומר דחיוב חטאת ליכא ומ"מ מדרבנן אסור דדומה לכותב".

1. עדין זה מכותב ב"מי מילין" שהכתב נבלע בנייר ואינו ניכר לעין שאמרו בגיטין (י"ט, ב') שאין זה כתב וגט הנכתב בו פסול. וכ"ש כאן שהוא פחות מכך שכן לא נעשה צורה כלל, לא אותיות ולא תמונות. וכתב בפמ"ג (או"ח ש"מ מש"ג ג') "ואותן הכותבים דבר סתר בנייר

מרון הגרש"ז אויערבראך זצ"ל
האם בהזנת כרטיס המחשב
יש משום בונה או מכה בפטיש
ההשיבו: אין בזה שום מלאכה. כשסיפר
זאת להגרי"י נויבירט, פנה בעצמו להגאון
הגרש"ז א זצ"ל לשאול על כך. ואף לו השיב
שאר בהזנת המחשב מלאכה, לא בונה ולא מכה
בפטיש [והמשיך לדון לפניו בהזנת נתונים במחשב
בחול המועד, אשר אין כאן מקומו להאריך בזה].
כשסיפר זאת הגרי"י נויבירט הוסיף ואמר שהוא
מתפלל כיון שבעבר שמע ממנו שיש בזה בונה
[ואף ב"תיקונים ומילואים" לא הדר ביה הגרש"ז א
זצ"ל ולא העיר על כך].

לאור האמור ניתן לעבור מול עינית מצלמת אבטחה
כאשר אין מסך פועל. אף לפי דברי השמירת שבת
כהלכתה בשם מרון הגרש"ז א יש להתיר שהרי אף
אם לא היה עובר מול המצלמה היה נבנה הדיסק
שכן היתה נרשמת בו תמונה של הרחוב, נמצא
שבעברו כאן אינו בונה כלום. אמנם יש לפקפק
בסבאא ז' כיון שעכשיו תמונתו היא הבונה את
הדיסק ומה בכך שהיה נבנה בלאו הכי. שמעתי טעם
נוסף; ה'בונה' בדיסק הוא רק בנתונים שבעל הדיסק
מעוניין בהם, משא"כ סתם תמונות של עוברים
ושבים שאינו לו עניין בזה, אין בזה מלאכה כלל. ויש
לדמות זאת לדברי המגיד משנה (שבת י"ב ב') בענין
מצהב גחלת של מתכת בשבת שאינו חייב משום
מצרף אע"פ שהוא פסיק רישא "מפני שכשהוא
מתכווין הוא עושה מלאכה וכשאינו מתכווין אין
בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי.
דומה לקטימת קיסם שכל שאינו קוטמו לחצוץ בו
שניו אע"פ שראוי לכך בקטימתו, פטור. שכל שהוא
מפני תיקון כלי, מי שאינו מתקנו פטור ואפי' לרבי
יהודה המחייב בדבר שאין מתכווין". והמג"א (ש"ח,
ל"ה) הביא כל דבריו. ויסוד הדברים נמצא אף בתוס'
(שבת ע"ג, ב' ד"ה זומר וצריך לעצים) "נראה דאפילו
לר' יהודה דמחייב מלאכה שאינה צריכה לגופה,
בעינן צריך לעצים. דלא מיקרי בעצם קוצר אלא
בעינן זה. מידי דהוה אקורע על מנת לתפור ומוחק
על מנת לכתוב". בוודאי אין בכוחנו לחדש מעצמינו
מעשים נוספים ולומר בהם שהכוונה היא מעצם
המלאכה ובהעדרה מותר לכתחילה, ורק רבותינו
הראשונים כוחם לכך. אך בחידוש זה של 'בונה'
בדיסק, שאין כאן בונה במציאות אלא רק משום
החשיבות שמקבל הדיסק ברישומים הללו, פשוט
שכשאיין כל ערך ברישום הסימונים האלקטרוניים
הרושמים סתם עוברים ושבים, אין בזה בונה כלל.

וכך הורה לי מו"ר מרון הגרי"ש אלישיב זצוק"ל
שכשאיין מסך המקרין תמונת העוברים ושבים
מותר לעבור כנגד המצלמה, יש הידור להימנע
מכך שמא יש בזה איזה חשש איסור, אך מן הדין
מותר.

[ב] כאשר פועל מסך אשר מוצגת עליו תמונה ברורה
של כל העובר ושב הדבר חמור יותר. בעוד שבמאגר
מובן הדבר שאין בזה כותב כיון שלעיני בשר לא
נוצרה כאן צורה כלל, שהרי אין אפשרות לעיין
בשר להבחין ולקרא את הסימונים האלקטרוניים
ורק המחשב מסוגל לכך. אך כשמעלה את התמונה
על מסך המחשב נוצרת תמונה ברורה. וכתב המ"ב
(ש"מ, כ"ב) מהירושלמי והרמב"ם דלאו דווקא
כותב אוחיות אלא אף "הרושם רשמים וצורות
בכותל בששור וכיוצא בהן כדרך שהציירים
רושמים, הרי זה תולדת כותב וחייב
משום כותב".

ונחלקו גדולי דורנו זצוק"ל
ושליט"א האם בתמונה

הנוצרת על מסך המחשב יש משום כותב;

דעת מו"ר מרון הגרי"ש אלישיב זצ"ל שיש בזה
מלאכת כותב וחשש שמא הוא דאורייתא. ואף
כשהתמונה אינה נשמרת על המסך אלא מתחלפת
לתמונה אחרת, או לחילופין במסך של מחשב,
לאחר כמה דקות משחיר המסך על ידי 'שומר
מסך' והתמונה נעלמת, אין בזה כדי להחשב כתב
שאינו של קיימא, שהרי כתב הרמב"ם (שבת י"א,
ט"ז הובא במ"ב ש"מ, כ"ב) "הכותב על בשרו חייב
מפני שהוא עור אף על פי שחמימות בשרו מעברת
הכתב לאחר זמן הרי זה דומה לכתב שנמחק"
כלומר דווקא כתב שבעצמותו אינו מתקיים אינו
של קיימא, אך כתב המתקיים אלא שדעתו למחקו
נחשב של קיימא. וכך כותב על העור הכתב
בעצמותו ראוי להתקיים והזיעה המוחקת היא
כמעשה מחיקה של אדם שהיא פעולה חיצונית.
והגאון הגר"נ קרליץ (חוט שני מהדורא שניה
עמ' קנ"ג) כתב דחשיב כתב של קיימא על פי מה
שחידש שם "דגדר מתקיים הוא אינו דוקא שיהיה
מתקיים זמן רב כדרך כתיבת ספרים וכדו' אלא
סגי בקיום במשך זמן שדרך בני אדם להצטרך לו
לצורך אותו הדבר שכותב וזה מיקרי מתקיים וכגון
אם עושה חשבון סגי שיתקיים כל זמן שעוסק
בחישוב שיהא הכתיבה לנגד עיניו וכדומה. וה"ה
במחשב כיון שיש לו תכלית שיהיה כתוב לצורך
עכשיו שפיר מיקרי מתקיים".

כשדנתי בדברים לפני גאב"ד ירושלים הגאון
הגרי"ט ויס שליט"א הראני שכן דעת בעל השבט
הלוי (ו', ל"ו, א') בנידון כתיבה במחשב אלקטרוני
בשבת "לענין שבת לא זו דאסור, אלא גם חיובא
דאורייתא איכא". ובנידון לעבור במקום שיש
מצלמה המקרינה תמונתו על המסך כתב (י', ס'
שאר להתיר אלא רק לצורך חולה ובמקום שאין
דרך אחרת.

לעומת זאת בשו"ת בצל החכמה (ו', ס"ה) כתב
"שאר זה אלא כמסתכל במראה שאע"ג שצורתו
נקלטת במראה היתר גמור הוא" ובתשובות
והנהגות (ב', קפ"ט) קיבל דבריו. ביאור דבריו:
לא נרשם על מסך המחשב מאומה אלא קרני
הראיה הנכנסים לעינית המצלמה הופכים לגלים
חשמליים, ונקלטים במוח המחשב החוזר והופכם
לגלי ראייה. ומנורה יורה אותם ללא הרף לכיוון
המסך. הרי זה כראי המחזיר את גלי הראייה
לעין. כשם שמותר להתייצב מול ראי בשבת כך
מותר להתייצב מול העינית. ודעת האוסרים ביאר
בארוחות שבת (ט"ו הערה נ"ה) כיון שדעת בני אדם
דנה זאת ככותב הרי זה נידון ככותב.

והגאון הגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני מהדורא
שניה א' עמ' קנ"ג) מספקא ליה אם יש במחשב
מלאכת כותב. אך לעבור במקום בו מותקנת
מצלמה אוטומטית במעגל סגור כתב (שם שבת
ד' עמ' קס"ו) שבדודאי מותר. כיון שאין לו ענין
בתמונה זו ואין לו עסק עם המצלמה (כסברת
רבינו המובאת להלן בסמוך).

ואמר מו"ר מרון הגרי"ש זצ"ל: אילו היה ברור שאין
בכתב שעל המסך איסור דאורייתא וכגון שהיה
כתב שאינו של קיימא היה ניתן להתיר לעבור
ליד המצלמה. למרות שאף כתב שאינו של קיימא
אסור מדרבנן ומה לי איסור דאורייתא או איסור
דרבנן. ביאר רבינו; הואיל ויש כאן כמה צירופים
א] אין לו עסק כלל עם המצלמה. ב] אין זו צורת
מלאכה לייצר תמונה דרך הילוך ברגלי ונתבאר
דבריו היטב בספר שיעורי מרון הגרי"ש אלישיב
עמ"ס ברכות (עמ' תר"ו - תר"ט) קחנו משם. אך
באיסור דאורייתא קשה להקל על מסך הסברות
הללו. ועל כן כשדנו לפניו האם מותר ללכת לכותל

המערבי בשבת מאחר ומטעמי
בטיחות כל העוברים ושבים
בעיר העתיקה ואף ברחבת הכותל
מצולמים במצלמות אבטחה, ותמונתם
מוקרנת במסכים הנמצאים במשטרה, ויש
בזה חשש כותב. היתר רק כשהציעו תכנית
מיוחדת [מבט 2000] אשר התמונה המוקרנת
על המסך אינה קבועה אלא מתחלפת, כלומר
בכל כמה דקות מוקרן רחוב אחר. ואף ברחובות
המוקרנים ללא החלפה, משחיר לכעשרים שניות
בכל דקה והתמונות נעלמות וחוזר ומקרין מחדש
תמונות מהרחובות הללו. והסכים להתיר.

והוקשה לי, מאחר שהמחיקה נעשית באמצעות
הוראת מחשב להחליף ולמחוק התמונה או
להשחיר המסך, כבר נתבאר לעיל שאין זה נחשב
כתב שאינו של קיימא ככותב על העור שנחשב
כתב של קיימא. עד ששמעתי מהאחראים לדבר,
שהיתר בניו על כך שאינו פסיק רישא, כי ייתכן
שבזמן בו יעבור ברחובות אלו אין תמונתו מוקרנת
על המסך [מחמת שמוקרנת שם תמונה אחרת או
שהמסך שחור]. למאגר 'דיסק קשיח' נכנסות כל
התמונות אף אלו שאין נראות על המסך, אך כבר
נתבאר לעיל שמן הדין אין איסור על הנתונים
שבמאגר צורה הנראית כתב

היתר זה תלוי במחלוקת הט"ז והאחרונים (המובאת
בביאור הלכה שט"ז, ג' ד"ה ולכן) בספק דלשעבר
האם הוא בכלל היתר 'דבר שאין מתכווין'. אלא
שכבר הורה מרון הגרי"ש זצ"ל: 'הוכחת הביאור
הלכה מהרמב"ן לדברי הט"ז היא ראייה שאין עליה
תשובה, ולכן לדינא ספק דלשעבר מותר אף שהוא
חידוש מסבאא.

והנה בשו"ת רע"א (מהדו"ק ס' ח') כתב שיש חיוב
להפריש 'מתעסק' באיסור שבת. אע"פ שבאיסורי
שבת התמעט המתעסק ומותר מדאורייתא משום
שאינה "מלאכת מחשבת" אך יש בו איסור דרבנן
ככל הדברים שהתמעטו ממלאכת מחשבת. ועל
כן חייב להפרישו ככל שוגג באיסור דרבנן שיש
חיוב להודיעו ולהפרישו. והורה מרון הגרי"ש זצ"ל
שהעובר במקום בו מותקנת מצלמה במעגל סגור
המקרינה תמונתו למסך ואינו יודע מכך, אין חייבים
להודיעו ולהפרישו. ואדרבה בתחילה כשהתקינו
מצלמות ברחובות העיר העתיקה והכותל, הורה
רבינו שלא לפרסם את דבר המצלמות וכשלא
יידעו מהן יהיה מותר לעבור שם. כמו כן אין חובה
על העובר ברחוב לבדוק אם מותקנת מצלמה
בה המסך מופעל. רק היודע המציאות שמוקנת
מצלמה אלא שאינו יודע את הדין שאסור, אין זה
מתעסק ויש להודיעו הדין. ובארוחות שבת (ט"ו)
הערה נ"ה) "שמענו מהגרי"ש אלישיב שליט"א
שדעתו להקל בשעת הצורך".

וטעם ההיתר שמעתי ממרון הגרי"ש זצ"ל: כיון
שהאיסור לעבור ברחוב כשתעלה תמונתו על
המסך אינו דבר ברור. שמא אינו כתב, ושמא אינו
של קיימא שהרי הוא חייב להתחדש ללא הרף על
המסך. ועוד שהמחשב והמסך צריכים לזרם חשמל
להפעילם כדי שתראה התמונה, וכדי לייצר זרם
חשמל צריך להכניס פחמים למכונה המייצרת
חשמל מדי כמה שעות ובלאו הכי תמחק התמונה
הרי זה אינו של קיימא. או שמא כיון שבתמונה
עצמה לא נראית ההתחדשות לעין בשר,
אין זה בגדר כתב שאינו של קיימא.
ובצירוף הנימוקים שהזכרו לעיל
א] אין לו עסק עם המצלמה
כלל. ב] אינו כאורחיה.

מצלמות אבטחה בשבת

ביגליון מובא מאמרו הנפלא של הגאון רבי בן ציון קוק שליט"א מחשובי רבני בית ההוראה, בענין השימוש במצלמות אבטחה בשבת וההגדרה ההלכתית של רישומי מחשב ורישומים דיגיטליים בכלל, ותמך דבריו בהוראות ששמעו בעצמו מגדולי הדור האחרון, שזכה ליהנות מקרבתם בחיבה יתירה. ולחומר הענין ונחיצותו בעת הזאת, כאשר פיתוחים טכנולוגיים מתפתחים חדשים לבקרים, והשאלות חוזרות ונשנות בהיבטים שונים, ראיתי להוסיף כמה הארות קלות מהנלע"ד, אחר דמן המקורות הקדומים קשה לבוא בחקר ההלכה בענינים אלו.

של גרמא, כבר כתב המג"א (סימן רנב) שהטוחן בריחיים של מים אינו חייב חטאת [ואחרים חלקו עליו], וכתב החתם סופר (הג' שו"ע שם סוף הסימן) לבאר את דברי המג"א, דהגות חטים לריחיים של מים חשיב כגרמא בעלמא ואינו חייב בשבת. דלא החמירה תורה אלא במלאכה כעין זורה שהיתה במשכן, שאין אפשרות לעשות אלא המלאכה אלא בגרמא, וכך היא דרכה גם בימי החול, אבל לענין טחינה שעיקרה בריחיים של יד, אין הטחינה בריחיים של מים נחשבת מלאכת מחשבת.

ובנידון דנן ייתכן שכו"ע מודו שאין כאן מלאכת מחשבת, כיון שאין זו הדרך להצטלם. ואם צדקו דברינו, הרי התיר השו"ע (או"ח סי' שלד סעי' כב) גרם כיבוי, ואף הרמ"א שהחמיר מודה בזה לקולא במקום פסידא. ובביאור הלכה שם כתב, שלא דווקא גרם כיבוי, שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופא, אלא אפילו גרם מלאכה דאורייתא מותר. ואם יש חשש של היזק ממוני או גופני, בוודאי נחשב הדבר למקום פסידא.

ו. ומכל מקום אי נהדר לסברא הנ"ל יש לפקפק גם בסברא שהביא הרה"ג במאמרו מהגר"נ קרליץ שליט"א, דכתיבה המתקיימת היא לפי משך הזמן שבני אדם נצרכים לו. שכן כאן מה שהכתב אינו מתקיים הוא לא מחמת המסך שמשחיר לאחר זמן, אלא משום שמעצם מהותו אינו דבר המתקיים, וצריך להתחדש בכל רגע.

ומה שהביא מס' ארחות שבת שדעת בני אדם להחשיבו ככתב לא ברירא ליה, שהרי כל בר דעת יודע שכן היא המציאות, ואין מי שסבור שהוא כתב ממש, אלא שגם פעולה כזו ראיה לשימוש אצל בני אדם, אבל מה"ת להחשיבו כתב.

ז. עוד יש להעיר בעיקר ענין זה, שיש לחלק לכאורה בין מצלמות אבטחה המיועדות לטובת האדם המצטלם, כמו אלו המוצבות בעיר העתיקה בירושלים, דלהצד שיש כאן כתיבה הוא חשש פסיק רישא דניחא ליה [דאף שלא ניחא ליה להצטלם בעצמו באופן שאין אדם תוקף אותו, אבל ודאי ניחא ליה בעצם הצבתן], לבין מצלמות של בתי עסק, המיועדות לטובת בעל העסק, דלענין האדם המצטלם הוא פסיק רישא דלא ניחא ליה. אך טעם זה כשלעצמו אינו מספיק, כנודע שנחלקו ראשונים בדין פס"ר דלא ניחא ליה, שלדעת הערוך מותר, אך לדעת התוס' אסור, ובשו"ע (או"ח שכ, יח) סיים: "והעולם נוהגים היתר, ויש ללמד עליהם זכות... ויש לגמגם בה, וטוב להנהיגם שלא יהא כלי תחת החבית

ד. מה שכתב שחשש בונה יש רק בתמונות בהן מעוניין בעל המצלמה, לא ברירא ליה, שהרי מלאכת הבנין אינה נעשית על ידי בעל המצלמה, שהוא סיים מלאכתו בערב שבת, אלא על ידי האדם המצטלם, והוא דוקא כוונתו להיפך, אין רצונו שתוצא תמונתו כאשר הוא חודר לבית שלא ברשות. אא"כ נאמר שהואיל ואף אותו פורץ מודה שחשיבותה של המצלמה הוא בכך שהיא מנציחה את מעשיו, אף שאינו מעוניין בכך, נחשב הדבר לבנין.

ה. מה שהביא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל לדמות את הכתיבה והמחיקה על גבי מסך עם כתיבה על גבי בשר, דאסורה מן התורה אף שחמימות העור והזיעה גורמת למחיקתו, תמוה לכאורה, שכן הכתיבה על גבי בשר היא עולמית, אלא שיש מעשה חיצוני שגורם למחיקתו, משא"כ כתיבה במחשב, שמחמת היותה בפולסים של אור תמידיים, היא מעצם מהותה אינה מתקיימת. כלומר, גם אם נניח שחשיבות פולסים שכאלו נחשבת לכתיבה בשבת [ושלא כאלו שסברו שהוא כהבטה במראה], מ"מ מה שהיא נחשבת כדבר שאינו מתקיים הוא לא מחמת פעולה חיצונית שלכיוון המסך, אלא להיפך, מעצם מהותה היא אינה מתקיים אף לא שבריר שניה, אלא שהיא מתבצעת אלפי פעמים ברצף, ובשלב מסוים היא מפסיקה להתבצע, וזה שונה לגמרי ממחיקה חיצונית של זיעה.

ומכאן גם יש לדון ולומר שאין חילוק בין אם המסך פועל או לא כפי שנהגו לחלק כמובא בדברי הרה"ג שליט"א, שכן פעולתו של הכותב יצרה רק את הפולס הראשון שנשלח למסך, ולגבי השאר הוא כעין בידקא דמיא אחר שפסק הכוח הראשון. אמנם יש לפלפל בזה, וכבר האריכו בזה פוסקי זמנינו בכמה פנים לענין פעולות חשמליות, ואף שכבר נתקבל דלא יחשב כגרמא בעלמא מחמת סברא זו, כיון שהוא דבר המובנה בגוף פעולת המחשב, ודאי היא כתיבה שאינה מתקיימת, ואולי אף יתר על כן, הוא דבר שאין בו ממש.⁴

וביותר יש לדון בזה, על פי מה שאמרו בגמרא (חולין טז, א, והובא בשו"ע י"ד סי' ז), שאם קבע סכין בגלגל של אבן או עץ, ומסבב את הגלגל על ידי מים, ולאחר מכן הוא מקרב את צוואר הבהמה שישחט על ידי הגלגל, נחשב הדבר כגרמא והשחיטה פסולה. ואף כאן המצלמה פועלת מאליה כל הזמן, והאדם רק בא לתחומה.

ואף שלענין שבת קי"ל דהזורה ורוח מסייעתו חייב, משום שמלאכת מחשבת אסרה תורה, ואין בכך פטור

בראשית הדברים נבוא בכמה נקודות שהעלה הרה"ג הכותב במאמרו הנ"ל:

א. לענין מה שהביא בשם הגר"ז אויערבך שיש חשש בונה מהקלטה על 'דיסקט' מחשב ופלפל בזה, נראה פשוט לכאורה שאין דברי הגר"ז זצ"ל אמורים אלא באותו דיסקט שהיה מצוי בזמנו, שהקלטה על גביו היתה חד פעמית,² ברישומים ממש שלא ניתן למחוקם, ומשום כך סבר בכך חשש בונה, שהרי בתחילה היה שווה הדיסקט פרוטות ועתה נעשה בו שימוש הראוי להשתמר לימים רבים. משא"כ בדיסק קשיח של מחשב או מצלמה, שהוא מיועד לרישום ומחיקה, דפשיטא דאין כל חשש בונה בזה, כיון שלא נשתנה במהותו כלום, ואין כאן אלא שימוש בעלמא לכו"ע. אני מניח שבה תתיישב גם הסתירה שבדברי הגר"ש זצ"ל עם שמועתו של הרב וייס הנזכר בדבריו.

ב. ובזה יתיישב ג"כ מה שהקשה בהמשך דבריו, על הסברא דמתבדרא בי מדרשא, דכיון שהמצלמה מצלמת בלאו הכי, אין חשש כתיבה [בונה]³ במה שאדם מסויים בא לתחומה. והקשה, מאי נפק"מ סו"ס כרגע נעשה הבונה באופן זה ולא אחר. טענה זו אף היא נכונה דוקא בדיסקט שבו אכן יש משמעות לכתיבה כזו ולא אחרת, ולא במצלמה, שמטבעה מיועדת להרבה שימושים ואין משמעות לצילום זה יותר מאחר, והיא עתידה לצלם עוד, ולכן מבחינת חשש בונה אין משמעות לצילום מסויים.

[ובעיקר הדבר קצת ראיה יש לדבר ממש"כ במשנה ברורה (סי' שב ס"ק נה) לענין כביסה המונחת בדלי מלא מים, שאם עברו מי המשרה את הבגד מותר ליטול שם ידיים, לפי שגם אם לא יכניס מים חדשים יתכבס הבגד. ואף שכעת הוא מתכבס על ידי אותם מים ששפך, אין זה איסור. הרי שאף שהפעולה משתנה, כיון שהיתה נעשית בלאו הכי באופן אחר, אין בזה ממש].

ג. מה שחילק הגר"ש זצ"ל בין 'פילם' ל'דיסקט', הוא משום שסבר שבונה שייך בדבר שנגמרה מלאכת הבנין שבו, ועתה מיועד לשימוש, וזה אמת לגבי דיסקט שכך יחס בני אדם אליו, מלאכת הבנין הוא הקלטת הנכתב, והצפייה במחשב אינה אלא שימוש בעלמא. דומה הדבר למכשיר חשמלי, שגמר בנינו בעצם עשייתו, אף שאינו ראוי לשימוש עד שיחובר לשקע חשמלי. בשונה מפילם, שהוא דבר שאינו ראוי לשימוש אדם, ותהליך פיתוח התמונה מבחינת עצם עשייתה מורכב משתי פעולות אלו גם יחד, צילום בפילם, ופיתוחו.⁴

1. תגובת הגאון רבי בן ציון קוק שליט"א:
לכבוד הגאון רבי ירוחם ארלנגר שליט"א שמחת לראות דבריך בבקיאיות ובעמקות "מני ומיניה יתקלס עלאה" מקוצר הפנאי אעיר בקצרה. בן ציון הכהן קוק.

2. במחכ"ת מעולם לא היה דיסקט שכזה, תמיד היה ניתן למחוק ולהקליט שוב. א"ה: בבית היו הדיסקטים בלתי ניתנים למחיקה.

3. כנראה ס"ס וכוונתו לבונה. ואף אני לא כתבתי סברא זו אלא אך ורק כלפי בונה. משא"כ כלפי כותב הרי כתיבה זו לא היתה נעשית בלאו הכי, משום שמונה אחרת היתה מצטלמת. א"ה: אכן כמובן מהכתוב כוונתי לבונה.

4. יאשר כחו, שהאיר עיני בהבנת חילוק הגאון הגר"ש זצ"ל.

5. כוונתי לתמונות שבעל הדיסקט מכניס לדיסק. כגון כותב במחשב או מכניס תמונות למאגר דיסקט וכיו"ב. א"ה: אכן בזה צדק כת"ר, אך הנדון המעשי יותר הוא מה שהציב בכותרת, מצלמות אבטחה בהם המצטלם הוא אדם אחר.

6. זו באמת טענה חזקה וכבר דן בה מרן הגרי"ש זצ"ל שמה מחמת כן נחשב אינו של קיימא. אך מכל מקום לא היה הדבר מוחלט אצלו, מכיון שכך עובד המחשב וזו צורת הכתב שבו, שירה פולסים ללא הרף, ולא יכר לעין הקורא, שמה זה נחשב של קיימא. [הרי כל הדברים שבעולם מתחזשים ללא הרף ביסוד האטום].

7. כבר ציינתי לספרי "שיעורי מרן הגרי"ש אלישיב – ברכות" שדן בטענה זו. אכן בזה לבד אין להתיר שהרי רבנו אסרו אף שלא כדרך וזו רק סברא לצרף להקל. ראה שם בהרחבה. א"ה: אף אני כוונתי לצירופי בעלמא.

8. כבר ציינתי בהערה לעיל, שהפולסים החשמליים אינם נחשבים כתב שאינו של קיימא כיון שכבר טבעו של עולם. וזו סברת הארחות שבת אף לעצם מלאכת כותב כיון שטבעו של עולם לכתוב כך. א"ה: מדברי כת"ר הבנתי שיש כאן שתי סברות חלוקות, האחת עצם המציאות אם נחשב אינו מתקיים, והשנית יחס אדם אליו ככתב, ולענין יחס בני אדם מסופקני האם אכן יחסם שונה מהמציאות עצמה אותה יודעים הכל.

בשעה שפוקקים הנקב, וע"ש במשנ"ב (ס"ק נה, בשם הט"ז), וקשה לסמוך על כך להלכה. ח. לגופם של דברים נראה להוסיף עוד:

בעצם גדרם של רישומים דיגיטליים שאינם נראים על מסך, וכאותם רישומים הנעשים במחשב של המקררים החדשים בזמנינו ואחרים [או במצלמות ה"ל שאין בהן מסך], אם דינם כבנין כבר בירדנו שלכאורה אין לחוש לכך כלל, אך יש שסברו שיש בכך כתיבה, כיון שהדבר נחקקים כביכול על הדיסק הקשיח של הכרטיס. ומעבר לכך, שהדבר תמוה [ונראה שבאו לכך מחמת שיגרת לשון בני אדם שמכנים זאת "רישומים דיגיטליים"], כבר הופרך הדבר מדברי פוסקי הזמן שציין הרה"ג במאמרו הנפלא. ועוד נראה להוסיף לזה ממש"כ בפרי מגדים (משב"צ"י ס' שמג) שכתב: "בחלב ונבלע בנייר ואין רישומו ניכר, וכשבא לחברו נותן אותו אצל האש ושלהבת ומתחמם וניכר הכתב המלא, עיין ירושלמי כעין זה, דאם עשה כן בשבת יש לומר דחיוב חטאת ליכא. ומ"מ מדרבנן אסור, דדומה לכותב". ומבואר מדבריו, שאפילו כתיבה ממש, כשאינה ניכרת לעין מחמת כיוסו החלב, אינה קיימת, והמגלה אותה אפשר שהוא נחשב כותב, וכל שכן בנידון דידן דאין זו כתיבה.

ונראה שכאן אפילו איסור דרבנן ליכא, לא מיבעיא מצד הסברות לעיל, אלא גם אינו דומה לכתב כלל,

שכן כאשר אדם כותב בחלב, לאחר שהוא מניח את הגליון אצל האש ניתן לקרוא מה שכתב קודם, אבל בנידון דידן, גם אחר כך לא ניתן לקרוא על הכרטיס עצמו כלום, אלא רק במסך שהוא דבר חדש לגמרי.

אמנם יש חששות נוספים בחישובים שבמקררים הנ"ל, לסגירת מעגלים חשמליים על ידי שינוי הטמפרטורה, אך נפק"מ רבתי יש בין הנדונים, שכן לענין שינוי הטמפרטורה אין צורך לבטל את פעילות הכרטיס לגמרי, ניתן לאפשר לו להמשיך ברישומיו, ודי בכך שמבטלים את הפעלת המנוע על ידי רישומים אלו, ולקצוב את פעילותו בזמן קבוע. וידוע שיש בשוק שני סוגים של התקני שבת למקררים, וזו בעצם הנפק"מ ביניהם.

ח. עוד סברא להתיר נאמרה בזה ע"פ סברתו המחודשת¹⁰ של האבני נזר (או"ח סימן קצד), בביאור ההיתר לסגור דלת כשצבי נמצא בבית, כאשר אין כוונתו לצידת הצבי אלא לשמירת הבית. ותוכן דבריו, כי מה שאמרו דפסקי רישא אסור מן התורה אף שאינו מתכוין, הוא דוקא במלאכה שאדם עושה בגוף הדבר, כאותו הגורר מיטה וספסל ועושה חריץ, אבל זה שסוגר את דלת ביתו ואינו עושה כל פעולה בצבי, כיון שאינו מתכוין לכך, דינו כגרמא בעלמא. וחידוש גדול יש בדבר, שאף שמלאכת הצידה כך היא, והרי הוא כזורה ורוח מסייעתו הנ"ל, לא אסרה תורה פעולה כזו הנעשית שלא במתכוין ודינה כגרמא. ויש לדון, שאפשר שכך הוא גם לענין אותן

מצלמות, שהואיל ומעשיו של האדם אינם בגוף המצלמה, דהוא הולך כדרכו, גרמא בעלמא היא כיון שאינו מתכוין לכך [ואף שיש לחלק בין הנדונים, דסו"ס נעשית פעולה בגוף המסך, בשונה מצבי שלא נעשה דבר בגופו, מ"מ נראה שמצד הסברא אין בכך חילוק, דהטעם הוא משום גרמא, והיינו שכאשר הפעולה של האדם עצמו אינה נעשית במישורין אלא באופן עקיף, כל שאינו מתכוין לכך דינה כגרמא בעלמא].

סברא דומה מצאתי בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' ס), עי"ש שהתיר לבקר חולה הנמצא בחדר שיש בו מצלמה במעגל סגור, אף שהתמונות מוקרנות על ידי מסך בכל עת על גבי מסך בחדר האחיות, ונראה טעמו שם דאינו אלא גרמא בעלמא ובחששא דרבנן.

סוף דבר, הנה דעת התרומת הדשן (הובא במגן אברהם סי' ש"ק ה) דפסקי רישא בדרבנן מותר, ואף שהפוסקים חלקו בזה [ראה מגן אברהם שם], כיון שיש כמה צירופים במקרה דנן, היה נראה להתיר מן הדין גם כאשר יש מסך פעיל, ובפרט שכמעט מן הנמנע להזהר בזה בזמנינו, שהרי במציאות כיום יש לווינים שסובבים את כל רחבי תבל ומראים בכל רגע נתון את מצב התנועה בכל הכבישים, ופשיטא בעיני שבמקומות רבים הכל נצפה במחשבים, אם מטעמי בטחון או תנועה, אף דלדינא בטלה דעתי כנגד כל אותם שציידו להחמיר בזה.

הגאון רבי שאול יהודה פרידמן שליט"א

השימוש במיחם מים בשבת

שאלה:

האם מותר להשתמש במיחמי המים החשמליים המצויים בזמננו [אף אם העבירו אותם ל"מצב שבת" שאין בהם פעילות טרמוסטטית]

צדדי השאלה:

אי חיישינן שיכלו מימיו ויבוא להוסיף בו מים ויעבור על איסור בישול או דלהלכה לא חיישינן להוספת מים.

תשובה:

המנח"י כ' להקל בזה, ובזמננו ברוב מיחמי המים מותקן מפסק אוטומטי באופן שאם מפלס המים מתקרב לגובה גופי החימום, פעילות המיחם נפסקת, וא"כ אין חשש שהמיחם יתקלקל וממילא אין חשש שיבוא להוסיף בו מים. אך היות וכל הוצאה של מים מן המיחם מקרבת את הפסקת פעולתו צ"ע בזה למועשה.

הנימוק:

כתב המ"ב, ס"ס שיח, "כלי בישול שלנו שקורין סאמאוא"ד שהוחם מע"ש אסור ליטול ממנו מים בשבת כשאינו גרוף מן הגחלים [כ"כ בספר תוספת ירושלים לעיל בסיומן ר"ג, ע"ש שהביא זה בשם ירושלמי, דקאמר שם דמוליאיר שאינו גרוף אין שותין ממנו בשבת, הטעם, מפני שהוא עשוי פרקים הוא מתיירא שמו יתאכל פירוקו והוא מוסיף מים] ולפ"ז יש ליזהר כשישב לשותות מן הכלי בישול שלנו קודם שקיעה ובאמצע קידש עליו היום שלא לשותות ממנו עוד", עכ"ל, והוא בירושלמי שבת פ"ג ה"ג. ומבואר שכל כלי שהוא עלול להתקלקל אם יכלו מימיו, ואין אפשרות להסירו מן האש [כאותו מוליאיר שהגחלים נמצאים בתא הצמוד לתא המים] אף אם עדיין הכלי מלא במים, אסור להשתמש ממנו בשבת, דכיון שהכלי עלול להתקלקל, חיישינן שיכלו מימיו ויבוא להוסיף בו מים ויעבור על איסור בישול.

ולפ"ז יש לדון האם מותר להשתמש במיחמי המים החשמליים המצויים בזמננו [אף אם העבירו אותם ל"מצב שבת" שאין בהם פעילות טרמוסטטית] שהרי אם יכלו המים מן המיחם גוף החימום יישרף, וממילא עלינו לחשוש שמא יבוא להוסיף בו מים.

והנה כיום ברוב מיחמי המים הברז מותקן בגובה מסוים, כך שנשארת כמות מים מספקת מעל גופי החימום. אך לכאורה אין בזה כדי להתיר את השימוש במיחם, שכן כידוע מי שחשקה נפשו בכוס חמין, נוכח שמפלס המים ירד, יתיך ומיד הרי הוא מטה את המיחם... וממילא עדיין קיים החשש שיכלו מימיו ויתקלקל, ולדעת המ"ב אסור להשתמש בכלי כזה אפילו הוא עדיין מלא [ומה שחילקו בזה בארחות שבת, פ"ב ס"א, בין הגיעו המים כבר עד גובה הברז או לא, לכ' צ"ע, דלדעת המ"ב אפי' אין בו ברז כלל, אלא שמוציאים מן המוליאיר במצקת וכדומה, נמי אסור להשתמש בו].

בהתיית המיחם יתכן שיש גם משום איסור מוקצה, שכן גופי החימום הינם לוחטים ודינם כגחלת של

מתכת הנחשבת כאש [עיין ר"מ ריש פ"ב מה"ש], וממילא כל המיחם נחשב בסיס לדבר האסור, עיין מש"כ בזה במנחת יצחק ח"ו סי' כא ובספר ארחות שבת פ"ט סעיף קפג והערה רמו ובמילואים עמ' תקצג.

ולפ"ז בכדי להתיר את השימוש במיחם לדעת המ"ב, יש לקבע אותו באופן שלא תהיה אפשרות להטותו, ולנעול את מכסה המיחם כדי שלא תהיה אפשרות להוציא ממנו מים ע"י מצקת, שרק באופן זה אין חשש שיסתפקו מן המים שבתחתית המיחם.

אכן בשו"ת מנחת יצחק שם הוכיח שהש"ס דילן פליג ע"ד הירושלמי וכתב שלכן א"ש מה דלא הוזכר זאת לדינא ברמב"ם וש"ע ופוסקים, דלהלכה לא חיישינן להוספת מים, ועיין מה שהאריך בזה בשו"ת מעשה חושב להגר"ל הלפרין שליט"א ח"ב סי' ד.

אך באמת בזמננו ברוב מיחמי המים מותקן מפסק אוטומטי באופן שאם מפלס המים מתקרב לגובה גופי החימום, פעילות

המסק בעמוד 10 <<<

מין הגרי"ש אלישיב ברכות" (הנ"ל) בשם הפני יהושע (פסחים כ"ה, ב' תוד"ה לא) אכן יש להדגיש שהתוס' חלוקים על סברא זו, אלא שהפני" תמה על דבריהם. ולכן אינה מכרעת אלא צירוף נוסף להקל.

9. לא מסתבר שכתב המכוסה בחלב יהיה פטור, כוונת הפמ"ג שכתב הכתוב בחלב או בשומן שוקע ונבלע בתוך הנייר. ובעצמותו אינו ניכר. 10. סברא זו יש בה יסוד גדול להתיר וכבר היא כתובה בספר "שיעורי

הוראה לחיים

מסקי הלכות הנוראות באופן שיוכל הלומד לידע ברור פסקי הלכות ומעשה אשר יעשון עם מראי מקומות והערות על המקורות

הגאון רבי נפתלי שמואל סטוליק שליט"א

בהלכות הדלקת הנרות (א)

יח. אף הנהוג להדליק כמה נרות לסימנא ההידור של יפה סגי בנר אחד.¹⁷
יט. היה מעותני מוצמזמות ידליק נר אחד יפה ולא שניים גרועים משנ"ב ס"ק ג'¹⁸
כ. מדליקים מנר לנר ועדיף שיהיה נר אחד שממנו מדליקים נרות שבת ועי' קיסם או נר של חול אסור אפילו להדליק נר של שבת.¹⁸
כא. יש נוהגים להדליק שתי נרות או שתי פתילות של שמן כנגד זכור ושומר ויש שעושים נר אחד קלוע משני נרות זכר למה שאמרו חז"ל זכור ושומר בדיבור אחד נאמרו פירוש שזכור נעוץ בשומר והשומר נעוץ בזכור והוא מעשה הקליעה עיון ברש"י שמות כ' פסוק ח' "אחת דיבר אלוקים שתיים זו שמענו" ובדברים ה' יב' רש"י שם בדיבור אחד ובתיבה אחת ובשמיעה אחת והוא נניין הקליעה. ולפי זה צריך להיות קלוע כולו ויש לומר שיהיה רק פתילה אחת, ויש מדקדקים ז' או י' ולא צריכים להיות יחד על השולחן.¹⁹ ויש נוהגים כמספר בני הבית.
כב. אסור להדליק נר מצוה מנר שעווה או שמן הבא מבית תפלתם של גוים אפילו שביטלה הגוי.²⁰
כג. יל"ע אי אף שאר נרות שעושים משום סימנים אסור מבית תפלתם ועיון לעיל סעיף יז.
כד. אם אין לו אלא נר שבא מבית תפלתם ידליק בלא ברכה.²¹
כה. מגורה ששימשה בבית ע"ז [שהדליקו עליה נרות לע"ז] וביטלן עכו"ם [שכיבה לנרות] מ"מ אסור לצורך מצוה דמא"ס.²²
כו. לא מהני ביטול בשישים להשתמש בנר או בשמן ששימש כנוי לע"ז.²³
כז. מדליקין נר של שבת מנר של ביהכ"ס.²⁴

י. עבר או שגג בדין או בזמן והדליק ביהש"מ אסור ליהנות מהדלקה זו בזמן שלכו"ע הוי ספק חשיכה והיינו והיינו בזמן ביהש"מ דר"ת אמנם ביהש"מ שלפנ"ז דהוי מוח' בין הפוסקים בדיעבד מותר להנות מהדלקה זו.⁸
יא. עבר והדליק בזמן תו"ש מותר להנות מהנרות.⁹
יב. מותר לומר לא"י בין השמשות להדליק נר לצורך שבת ומכל מקום לא יברך דאין שליחות לעכו"ם וגם הוי זמן שאסור לו להדליק.¹⁰
יג. היתר הנ"ל דביהש"מ הוא בין לצורך הסעודה בין לצורך מקום שרוצה לישון שם.¹¹
יד. מותר לבן תורה לבקש מא"י בשבת להעביר את הנרות של שעווה או חלב למקום הסעודה ואף לשאר מקומות שנצרך להם.¹²
טו. ציבור שקבלו עליהם שבת ואפי' ח"ש לפני חשיכה מותר לכנ"ע לומר לגוי להדליק הנר וכ"ש שעה או ב' קודם חשיכה לטלטל את הנר אף נר של שמן למקום הסעודה או לשאר החדרים אף כל הנרות שרגיל להדליק.¹³
טז. יחיד שקיבל עליו שבת ויש שהות הרבה עד ביה"ש מותר לומר לישראל חבירו שערין לא קיבל את השבת שידליק לו נר שבת ויברך המדליק וה"ה שאר מלאכה שרי לבקשו¹⁴ ובסמוך לביהש"מ שודאי רוב הציבור קיבלו שבת היחיד בע"כ נגרו עמהם ואם רוב הקהל לא היו בביהכנ"ס או שיש כמה בתי כנסיות, אף שיש רוב הקהל בביהכנ"ס אחד אין האחת נמשכת אחר חברתה ומ"מ דוקא בביהכנ"ס לאפוקי מנין בביתו אפי' קבוע דנגרד אחרי הרוב.¹⁵
יז. המהדר לעשות נר שבת יפה משמן היותר מוזקק] ושמן זית בוודאי המשובה שבכולם ונר סטרין עשוי משמן מוזקק אולי יותר טוב מכל השמנים] לכבוד שבת וזכה לבנים ת"ח.¹⁶

א. זמן הדלקת נרות שב"ק הוא שתי שעות זמניות קודם יציאת ג' כוכבים שהם שיעור י"ג דקות וחצי אחר שקיעת החמה שנכסית כל גוף השמש מעינינו או ארבעים דקות אחר השקיעה - שיטת חזו"א. כאשר אשה [בסתם] מדלקת לנרות שבת.¹
ב. איש המדליק נרות שב"ק אם קבל עליו שבת דהיינו לפרוש אחר ההדלקה ממלאכות אסורות אף מדרבנן ויכול לכתחילה כן שעתים לפני צאה"כ.²
ג. איש שלא קיבל לפרוש [וטוב להתנות ע"ז] או אישה שהתניתה] בעת הצורך דווקא ואף בלב סגי להתנות הוי הזמן לכתחילה סמוך לחצי שעה קודם שקיעת החמה שנכסית מעינינו [ולא הרבה זמן לפני זה].³
ד. הדליק קודם סמוך לחצי שעה לא יחזור ויכבה על מנת להדליקו בזמנו לכתחילה.⁴
ה. הדליק קודם פלג המנחה או קודם שתי שעות לפני הלילה אין הדלקה נחשבת לכלום ויכבה ויחזור וידליק בזמן עם ברכה.⁵
ו. יל"ע לנוהגים כשיטת ר"ת הוי פלג המנחה שקודם צאה"כ ג' דקות קודם השקיעה שנכסית השמש מעינינו ואף שעתיים קודם הלילה הוי כשלושת רבעי שעה קודם השקיעה והמדליק לפני כן לא י"ח
ז. זמן תוספת שבת מפלג המנחה או שעתיים לפני הלילה עד זמן ד' מילין קודם השקיעה הוי מדרבנן ומהזמן הזה ואילך הוי אסור מהתורה.⁶
ח. זמן הדלקת נרות שבת עד בין השמשות ואפילו שע"ז שלא ידליק אחר כך נרות שבת תתבטל סעודת מצוות שבת.⁷
ט. היה מסתפק אם הגיע זמן בין השמשות גם כן אסור להדליק - משנ"ב ס"ק א' ובה"ל ד"ה בין השמשות.

19. ס"ק ו',
20. ס"ק ה' דמא"ס ועיון ס' קנ"ד ס"ק מד' שפירש המשנ"ב כגון נרות שהדליקין לע"ז ועי"ז נעשה נוי לע"ז וחזר וכיבן השמש [שזוהו הביטול] ותנן או מכין לישראל ומבואר נרות שעדיין לא דלקו לע"ז שרי להדליקם ומלשון המשנ"ב "הבאה מבית תפלתם" משמע אף שלא השתמש בהם לע"ז.
21. שם ס"ק ה'
22. ס' קנ"ד ס"ק מו', ויש לעיין איהו קיום מצוה יש במנורה.
23. מדנחלקו הפוסקים - בס' קנ"ד לענין ביטול עכבר בשמן ב- בשישים ולא הוזכר מחלוקת זו לענין נר הבאה מבית תפלתם, עכבר הנמצא בשמן הרי זה מאוס וי"ל אף כשיש שישים מאוס לנר שבת - שם ס' קנ"ד ס"ק נו' מ"מ בתנאי שהוא מאוס לו עיון שם.
24. ס' קנ"ד ס"ק נד' וי"ל אף נרות שלסימן קאתו ויעיון לעיל סעיף יז.
17. ס' קנ"ד ס"ק נז'
18. משנ"ב ס"ק ה' ועיון בסעיף יז' מה שכתבנו בזמן הזה יהיה אסור להדליק מנר לנר

ואין ומשנ"ב ס"ק ו' וס' י"ח ס"ק ו' וצ"ע מסי' ש"ח ס"ק ו' שס"ל למשנ"ב בשעת צורך לסמוך על ש"י הגר"א בשוגג שמתור' אף לו מיד ונקט שם בשולחן ולכא"ו ה"ה שאר מלאכות.
9. בה"ל ד"ה ואין מדליקין ומשמעות משנ"ב שם "ס"ק".
10. משנ"ב רס"ג ס"ק כא"יעו"ש ואף כל הנרות שרגיל להדליק ואף בשבת [ס"ל לרמ"א דמותר לומר לגוי להדליק נר לצורך כל אכילת סעודת שבת ואף כל הנרות שרגיל להדליק - ס' רס"א ס"ע א' וס"ק י"ד ובה"ל ד"ה להדליק נר וס' רע"ו ס"ע ב' ס"ק י"ד ושעה"צ אות כ"ו ח"ה ס' שמ"ד בה"ל ד"ה ביהש"מ.
11. ס' שד"מ סוס"ק ז'.
12. ס' רע"ו ס"ק כ"ח כ"ט אבל נר של שמן נכון להחמיר שלא לומר לא"י ליתך במרוצה כי א"א שלא יתקרב ע"י זה השמן להפתילה או יתרחק ויש בזה משום מכבה או מבעיר אם ישראל עצמו היה עושה וצ"ע בס"ל רנ"ג ס"ק נא' ז"ל שם פס"ר הוא ואפי' ע"י א"י יש מחמירין וכו' ומ"מ נראה דלצורך שבת יש לסמוך ע"ד המקולקל ע"י א"י ועיון שם

1. משנ"ב ס"ק י"ד ובה"ל ד"ה לא יקדים וד"ה קודם לילה.
2. משנ"ב ס"ק יז' ובה"ל ד"ה קודם לילה וד"ה שעה או ב'
3. משנ"ב ס"ק ט"ו, ט"ו רמ"א סעיף י' משנ"ב ס"ק מד' וס"ק מב', ומג'
4. בה"ל דה מבע"י דיצא שכרו בהפסדו דיהיה ברכה לבטלה. וצ"ע מ"ש בירך על פרי ונפל מידו דלא הוי ברכה לבטלה עיון סימן ר'
5. בה"ל ד"ה מבע"י וצ"ל שע"כ שאף הקבלה אינה קבלה - משנ"ב ס' רס"א ס"ק כה'
6. סימן רס"א ויל"ע אי עדיף לפרוש שיעור ד' מילין לפני השקיעה או קודם הלילה כדי לקיים מצות עשה מן התורה של תוספת שבת למעשה או סגי שפירוש לפני כן ויקיים במימילא מצות עשה מן התורה בהגיע הזמן של ד' מילין.
7. סימן רס"א ס"ק ו' דהוי ספק מה"ת.
8. בה"ל ד"ה

כח. אשה ששכחה לגמרי להדליק נרות שבת פעם אחד תוסיף כל ימיה יותר מכדי הרגלה רגילה בשתיים תדליק בשלוש וכן הלאה ואם היא אשה ענייה סגי בתוספת משהו בשמן או בנר ואם שכחה כמה פעמיים דינה כמו דלעיל וברגילה תוסיף עוד נר ואם אשה ענייה סגי בתוספת משהו בשמן או בנר ואף שלא ניכר הרמזו בסיומן ע"י התוספת מ"מ לא יתבטל הסיומן והרמזו.²⁵

כט. היתה אנוסה כגון שהיתה בבית אסורים ולא יכלה לקיים את ההדלקה אין צריכה להוסיף.²⁶

ל. היה לה לחם מקופת צדקה מחזור על הפתחים בשביל נ"ש.²⁷

לא. חובת הלשואל על הפתחים רק לנר אחד.²⁸

לב. אף נר שבת מחויבים הגבאי צדקה לתת.²⁹

לג. שיעור הלחם הקודם לנר שבת הוא שיש בו כדי שביעה אם רעב ואם אינו רעב השיעור הוא ככזית מזון ב' סעודות ומעט יותר מכביצה לסעודה ג'.³⁰

לד. עבר בשוגג וקנה יין לקידוש שב"ק במקום לקנות נרות א"צ לחזור ולמוכרם ולקנות בדמיהם נרות כ"נ גדר הדין בה"ל קדימה.

לה. האשה קודמת לבעלה להדליק נר שבת א"כ יש הרבה נרות או יוכל גם הוא להדליק.³¹

לו. יולדת בשבת ראשונה הבעל מדליק ומברך.³² משום שקשה לה להדליק ואנוסה היא.³³

לז. טוב לבעל לתקן את הנרות.³⁴

לח. אשה שאינה רואה כלל תדליק ותברך ומ"מ בעלה אם הוא פיקח הוא יברך.³⁵

לט. בד"א באוכלת לבד אבל אם אוכלת עם אחרים שכולם מדליקים ומברכים לא תדליק ולא תברך.³⁶

מ. נר שבת עיקר חיובו קודם לעיקר חיוב נר חנוכה ולקידוש אבל לא ללחם שלחם קודם להכל, פירוש נר אחד לשבת היותר זול קודם לנר אחד בחנוכה ואמנם בזה"ז שישנו לחשמל יל"ע אם ישנו להלכות קדימה לקידוש ונר חנוכה דאע"ג איכה כבוד שבת דמ"מ ליכא טעם שלום בית דהא איכא חשמל.

מא. יש לעיין זמן הדין קדימה אי בכל השבוע נאמרה או דווקא סמוך לשב"ק או תוך ג' ימים כדאשכחן בדינא דמפליג בספינה עוד יש לעיין אי הך הילכתא נאמרה דווקא אם יש לו מעות משלו או אף במלווה לכבוד שבת אם גם כן צריך להלוואות בשביל נר שב"ק קודם וכמו כן אם ניתן לו במנתה צריך לבקש להשתדל שיקבל קודם נר שבת ועוד יש לעיין אם גם כן בגוונא דיש לפניו יין ולנר צריך לטרוח גם כן נאמרה הך הילכתא ויטרח בשביל הנר

רק או בהלכות קדימה ששניהם לפניו נאמר הך דינא ולא בשביל לטרוח וכן יש לעיין אם צריך להוסיף כסף בשביל הנר יוסיף או לאו משום שנחשב שאין לו לפניו וגם אין צריך להוסיף כסף בשביל דין זה

מב. נוסח הברכה בא"א א"מ"א אקב"ו להדליק נר של שבת ואפילו מדליק כמה נרות ואפילו כשחל יו"ט בשבת יש חיוב של ב' נרות.³⁷

מג. מנהג בני אשכנז {רמ"א} שהאשה מדלקת מקבלת שבת בהדלקתה ועפ"י"ז נוהגות הנשים שאחר שברכו והדליקו הנרות משליכות הפתילה {הגפרור} שהדליקו בו ואין מכבות אותה, ונוהגים שמברכות אחרי ההדלקה דאל"כ אסורה להדליק וכדי שיהיה עובר על עשייתן לא להנות עד אחר הברכה שמשמיץ יד לפני הנר אחר הדלקה ומברכת ואחר כך מסלקת את היד.³⁸

מד. להנ"ל שמקבלת האשה שבת בהדלקה לפיכך צריך שתתפלל מנחה לפני הדלקת נרות.³⁹

מה. תקפיד האשה להתפלל מנחה לפני הדל"נ ואף תאחר את הדלקת נרות כדי להתפלל מנחה.⁴⁰

מו. במקום צורך גדול מהני תנאי להשהות את קבלת השבת עד אחר סילוק הסיבה.⁴¹

מז. אף האיש כשמדליק נרות שבת קודש טוב שיתנה שלא מקבל שבת בהדלקה ס"ק מנ" ויש לעיין דאף בגוני שיש נרות הרבה [ס"ק יא'] ומדליק שאר הנרות גם כן טוב להתנות.

מח. נסתפקה אם ברכה אין צריך לברך.⁴²

מט. בוודאי לא יברכה יש להקל כל זמן שהוא שעת היתר להדליק אף אם הוא זמן אסור לא תברך.⁴³

נ. עיקר מקום הדלקת נרות הוא על השולחן שאוכלים אליו ותניח את הנרות תחילה על השולחן ואז תברך ואפילו נר אחד סגי שיהיה מונח על השולחן.⁴⁴

נא. לחיוב הדלקת נר שבת בעניין תרתי א. יהודי מקום ב. שהדלקה יצרה תועלת ואף תועלת בעצם הארה חשיב תועלת.⁴⁵

נב. לפיכך כשיש נשים רבות ואין שולחן לכל אחד ואחד אפשר לברך על הנרות שדולקים על המנורה התלויה באמצע הבית [לשון משנ"ב] ונראה לפרש כוונת התלויה אמצע הבית.⁴⁶

נג. בעה"ב מברך במקום אכילתו ואורח בחדר המיוחד לו לשינה.⁴⁷

נד. מעיקר חיוב הדלקת נרות [ולא משום מוקצה] צריך שיהיו הנרות במקום שרוצה שיהיו ולא יטלטל במקום שמשתמשים שם למקום אחר שרוצה שיהיו שם ובדיעבד לא מעכב.⁴⁸

נה. היו מונחים במקום שאין משתמשים שם והעבירים למקום שמשתמשים יכבה ויחזור להדליק.⁴⁹

נו. במה הדברים אמורים במדליק נר אחד ומטלטלו אמנם במדליק כמה נרות ובירך על הנר במקומו בדיעבד שהעביר את הנרות אף ממקום שאין משתמשים בו ולא יכבה ויחזור וידליק למקום שמשתמשים בו דסו"ס חלה הברכה.

המשך מעמוד יג <<<

המיחם נפסקת, וא"כ אין חשש שהמיחם יתקלקל וממילא אין חשש שיבוא להוסיף בו מים.

אמנם נראה דאדרבה הדבר רק מוסיף חומרא בזה, שכן כל כוס מים שמוציאים מן המיחם מקרבת את הפסקת פעולתו, וממילא יתכן שכוס זו שהוא עכשיו מוציא היא הגורמת שהמלאכה של הפסקת פעולת המיחם תיעשה בשבת {אם לולא הוצאת כוס זו היו המים מתאדים רק במוצ"ט} וא"כ אף אי נימא שלהלכה א"צ לחשוש שמא יבוא להוסיף מים, כדעת המנח"י הנ"ל, מ"מ יתכן שעצם הוצאת כוס המים הזו גורמת שהפסקת פעולת המיחם תיעשה בשבת, ובבתי מדרש ואולמות שמצוי שם רבים הוא חשש מצוי, וכידוע שמצוי מאד שפעילות המיחם נפסקת בשבת, וא"כ צ"ע על מה שמכו להקל בזה.

ובאמת גם במיחם ביתי {שבדרך כלל אין מצוי שיכלו מימי בשבת} יתכן שעדיין יש חשש איסור בזה, דהנה באגלי טל, זורע סק"ח וס"ק כ"ד, כתב שאם הדביק פת בתנור בשבת סמוך לחשיכה ונאפה בחול בטור, אך הגאון בעל חלקת יואב נחלק עליו וכתב דחייב. ועיין באבני נזר, או"ח סמ"ח - ס"ג, שהאריך להשיב על דברי החלקת יואב. ועכ"פ לדעת החלקת יואב, אם עושה בשבת פעולה שתגרום שתיעשה מלאכה בחול אסור.

והנה בכל מיחם {אפי' ביתי} אפי' אם לא יוציאו ממנו מים, המפסק האוטומטי עתיד להפסיק את פעולתו כעבור כמה ימים מפני התאידות המים, וברור שכל הוצאה של מים מן המיחם מקרבת את הפסקת פעולתו, ועיין בספר מעליות בשבת, פ"ב, שהאריך להוכיח שלדעת הרבה ראשונים קירוב מלאכה, אפי' שהייתה נעשית ממילא, אסורה בשבת, וא"כ צ"ע על מה שמכו להקל בזה בשופי.

אחר ההדלקה

43. בה"ל ד"ה כשידלק ושמעין חידושא דע"כ שקיבלה שבת בהדלקתה אסורה במלאכת מ"מ שאני דזמן איסור ושירי לברך.

44. ס"ק מה'.

45. ס"ק מה'.

46. יחוד מקום ועצם ההארה מהמקום התלוי הוי יצירה תועלת ולאפוקי מלהוסיף נר על השולחן שיש עליו כבר נרות שאין בה שנייה בזה עוד נרות ליצירת תועלת אלא הוספה והגדלת התועלת הנמצאת כבר ובה נראה לבאר כוונת המשנ"ב במה שכתב "יכולה לברך וכו' וכה"ג וכללא וכו' יעוין שם ונרות על השולחן יצירת תועלת להכין אפשרות לאכול בטוב ובמנורה התלויה היצירה התועלת עצם מעשה ההארה במקום מסוים שמאיר לפי תנאי מיקומו - משנ"ב ס"ק מה'.

47. ס"ק מה'.

48. ס"ק מה' ובמקום הצורך יש להקל לתכתיבה - שם.

49. ס"ק מה' ויל"ע אי אף יברך דמסתימת לשון המשנ"ב משמע שלא יברך.

הנוסח הוא "על נר" ואע"ג שמסיים של שבת ושל יו"ט דסו"ס החיוב הוא נר אחד אלא שכופל עצמו מטעם שבת ומטעם יו"ט דלא נחשב כשתי חיובים נפרדים אלא כשתי סיבות לדין אחד.

38. סעיף י' וסעיף ה' משנ"ב ס"ק כ'.

39. ס"ק מה'.

40. כ"ז דפירש משנ"ב לונגא שידחה מנחה כגון שאין שהות לעשות שניהם ואם תקדים מנחה תיכנס ספק דאורייתא של חילול שבת ובה"ג תתפלל מעריב פעמיים לחובה ולתשלומים, ויל"ע דווקא כה"ג חשיב כאנוס שישנו בתורת תשלומים מה שאין כן כה"ג דיש אפשרות לעשות את שניהם ומדליקה נרות ועי"ז שוב לא תוכל להתפלל תפילת חול הוי כן מיד ואין לו תשלומים.

41. כן משמע במשנ"ב ס"ק כא' וזה לשונו הוא הדין באשה שחל ליל טבילתה וכו' עד אחר רחיצה החפיפה ומדהארין משמע שזה גדר התנאי ולא שהתנאי גדרו שלא מקבלת שבת אלא גדרו שמעכבת לקבלת שבת ולפי זה אין צריכה קבלה שנית כשנסתלק המעכב ויעוין ס"ק כא' מד'.

42. בה"ל ד"ה כשידליק - יעוין דכתב ב' טעמים ויש לומר נפ"מ בגוונא שמברכים לפני ההדלקה כגון ביו"ט אותן דעות או בגוני שהתנתה עיין בה"ל ד"ה

25. שם סעיף א' וס"ק ז' ח' ובה"ל ד"ה שכחה.

26. שם ס"ק ז' והוא הדין יולדת וכד' שלא יכלו להדליק ומ"מ י"ל שהיה בעלה צריך להדליק וצריך לומר דמ"מ אין מצדה טענת שכחה וכן בגוונא שהיא שכחה ובעלה הדליק חייבת להוסיף דסו"ס היא שכחה.

27. שם ס"ק ויל"ע דלא פירש הש"ע שמוכר כסותו ומשכיר עצמו כדפירש בס"י תרע"א ס"א וס"ק א'.

28. שם ס"ק ו' ונראה גם רק בשביל נר שעווה ולא לשמן אם הוא יותר יקר - דומיא דנ"ח שם.

29. דומיא למש"כ משנ"ב ס"י תרע"א בה"ל ד"ה אפילו.

30. בה"ל ד"ה ואין לו נראה דבעי לחם גם כדי שיעור שביעה לב"ב.

31. ס"ק י"א ומ"מ נראה שהיא תדליק במקום עיקר ההדלקה ושעליו תברך דנחשבת יותר מחויבת וצ"ב פי' נרות הרבה אי"ל יותר מאחד שהוא מעיקר הדין דרוחק דרהיית הלשון משמע כפשוטו ריבוי נרות הרבה נרות יותר

משמים וצ"ע בגדר הדין ונראה כוונתו למש"כ שיש נוהגים להדליק ז' או י' שבה יכלו גם הוא להדליק אבל נר אחד שהוא עיקר הדין וזכור ושומר וכ"ש כשהם בקליע"א בזה האשה קודמת.

32. שם ס"ק י"א

33. משמע שאינה יכולה לותר על דין הדלקתה דדוקא יולדת הבעל מדליק ומברך ולולי זה אף שאינה טהורה היא תברך ותדליק, שם.

34. שם ס"ק י"ד עפ"י סוד ויל"ע אי ר"ל כל הנרות שמדלקת לכבוד שבת או עיקר של הדין ומסתימת הלשון משמע שכל הנרות יתקן ובה"ז י"ל הורדת החלב מהפתילה נחשב תיקון המכין את הפתילה מיד לדלוק.

35. שם ויברך אחרי ההדלקה עובר לעשייתן, שסיתרי מעיניו אור הנירות ויביט עליהם אחר הברכה.

36. שם דליכא חיוב כלל לברך דטעם ברכה כה"ג משום שמחה וליכא שמחה אצלה ומ"מ בעלה יברך על הדלקה זו שמצדו יש שמחה בהדלקה זו ולא אמרינן דחשיב הדלקה שאינו מחויבת בברכה ואמנם י"ל דבה"ג עדיף שהבעל ידליק ומסתימת המשנ"ב משמע דמ"מ האשה תדליק.

37. ס"י רס"ג ס"ק כ"ב כ"ג מסתימת המשנ"ב משמע שאף בחל יו"ט בשבת ואיכא ב' חיובים

רבני "מרכז ההוראה"

הרבנים הגאונים שליט"א

רבי שמאי קהת הכהן גראס	רבי נפתלי נוסבוים	רבי עזריאל אויערבאך
רבי מרדכי אייכלר	רבי שמחה רבינוביץ	רבי ישראל ברזובסקי
רבי חיים שמרלר	רבי אהרן דוד ניישטאט	רבי בן ציון הכהן קוק
רבי בצלאל וקסלשטיין	רבי צבי שרליץ	רבי אליהו חיים שטרנבוך
רבי אברהם דוד ליווי	רבי אברהם שטיגליץ	רבי שלמה קאהן
רבי משה לאנגער	רבי יצחק אהרן הכהן ישראלי	רבי דוד טברסקי
רבי משה וויינרעב	רבי ברוך לוריא	רבי שאול יהודה פרידמן
רבי נפתלי סטוליק	רבי ירוחם ארלנגר	רבי אליעזר הלטובסקי
רבי יהודא צבי כהנא	רבי יצחק מאיר באב"ד	רבי בן ציון אלקיכין
רבי דוד צבי שנייבלג	רבי יעקב מנחם אטיק	רבי מרדכי צבי ברנשטיין
רבי ישראל שווארץ	רבי יוסף אייזנשטיין	רבי נפתלי גראס
רבי חיים נח כהן	רבי דוד וולנר	רבי שלמה דייטש
רבי ברוך שוורץ	רבי שמחה בונים ליזרזון	רבי זאב דייטש

שעות בית ההוראה

בימים א-ה:	בימי שישי:	בשבת קודש:	במוצאי שבת:
8.15 עד	9.00 עד שעה	שעה לפני	שעה שלאחר
22.00	לפני הדה"נ	זמן הדה"נ	זמן ר"ת

מענה טלפוני כל שעות היום:

02-99-56-999

כתובת: רחוב אביתר הכהן 8 ירושלים

מוסדות סאווראן. ביהמ"ד "היכל משה" ע"ש הרה"ח ר' משה ב"ר יהודה בעער ז"ל

יוצא לאור ע"י מרכז ההוראה אימייל: merkazhahoraha@gmail.com